

Formació en competències bàsiques de persones adultes: la diversitat a l'aula

3. Retalls de vida: el nostre alumnat

Grup de treball:

Xavier Aranda, Mònica Díaz, Alfons Formariz (coord), Marta Martínez, Bep Masdeu,
Natàlia Núñez, Isis Sáinz

Amb la col·laboració de:

Eva Bayarri, Ferran Bolós, Meri Chiné, Mireia Escobar, Victòria dels Àngels Garcia i
Gabriel González

B Universitat de Barcelona

Edició

Primera edició: abril 2015

Edició: Institut de Ciències de l'Educació. Universitat de Barcelona
Secció Educació i Comunitat

Pg. Vall d'Hebron, 171 (Campus de Mundet) - 08035 Barcelona

Tel. (+34) 934 035 175; ice@ub.edu

Consell Editorial: Antoni Sans, Xavier Triadó i Mercè Gracenea

Col·lecció: Educació i Comunitat, 13

Aquesta obra està subjecta a la llicència Creative Commons 3.0 de Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades.

Podeu consultar la llicència completa a:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>

Formariz, A. (coord.) *Formació en competències bàsiques de persones adultes: la diversitat a l'aula. 3. Retalls de vida: el nostre alumnat*. Barcelona, Universitat de Barcelona (Institut de Ciències de l'Educació), 2015. Document electrònic [Disponible a: <http://hdl.handle.net/2445/65692>].

URI: <http://hdl.handle.net/2445/65692>

Dipòsit Legal: B-15396-2015

Índex

Justificació d'aquest treball: una absència	4
Retalls de vida: el nostre alumnat	7
1. La Martina i l'altiplà de Bolívia	7
2. Luz va néixer a "Cuenca"	9
3. Compartint vides: Fàysal, el millor company de pis	11
4. Famhida, "la labor del topo"	16
5. La Rashida, als peus de l'Atlas	18
6. Ni hao, Li!	20
7. L'Aisha, una menor no acompanyada	21
8. Karima, Fàtima i Milouda, dones treballadores	27
9. L'Hicham i la Nígor, amb estudis reglats	28
10. Lèssia, nascuda a Ucraïna	30
11. L'esperança d'en Mustafà	31
12. Sense llar: alegres i indignats	35
13. En Roberto, busca una nova vida	36
14. L'Andreu, porter de discoteca	37
15. Mimouna i Nadia, dues adolescents molt diferents	38
16. En Tomàs, senzillament "el loco"	39
17. Nèstor, l'aprenent sense fi	42
18. En Hans, una estada intensiva de formació	43
19. La Lena i la Marit, a l'aventura	45
20. Juanita, la lluita per l'autonomia	46
21. Carme Raichs: creativitat, energia i vida a través de la paraula.....	47
Breu ressenya professional dels membres del grup de treball i de les col·laboradores	50

Justificació d'aquest treball: una absència

En qualsevol aula, sigui d'infants, de joves o de persones adultes, tots els alumnes són diferents, amb les seves peculiaritats a l'hora d'aprendre i amb tot un bagatge de sabers (coneixements, saber fer i saber estar) acumulats al llarg de la seva trajectòria vital; per tant, trobem diferències notables (lògiques i necessàries) entre uns i altres. Però mentre hi ha una abundant literatura sobre el treball de les diferències a l'aula en primària i secundària, és a dir, en la infància i l'adolescència, no és fàcil trobar reflexions i pràctiques sistematitzades o bones pràctiques sobre la gestió de les diferències en els cursos o tallers destinats a persones adultes. La bibliografia és molt reduïda, les poques revistes especialitzades contenen nombrosos articles que reflexionen sobre la diversitat des de diferents angles, però amb poques descripcions de recursos o limitats a aspectes molt concrets¹. Per aquesta raó, un grup de professionals de la formació de persones adultes, des de pràctiques i camps molt diversos —aprenentatge del català per a adults, escoles d'adults, centres cívics, centres penitenciaris o entitats del tercer sector—, però amb aquesta realitat compartida, hem posat en comú les experiències que hem dut a terme en el nostre treball a l'aula o a qualsevol espai educatiu, per tal de pensar-hi, veure'n els claroscurs i que aquestes reflexions i relats serveixin per compartir-les amb altres companys.

Aquest és l'origen d'aquest document vist en la seva globalitat: recollir relats quotidians d'èxit davant situacions de diferències a l'aula. Però no sempre l'èxit aparent o externament constatable acompanya la nostra docència. Sovint se'ns creen incerteses, dubtes, sensacions d'ambigüitat, dilemes, disjuntives, perplexitats en l'acció pedagògica. Hem volgut recollir també en els nostres relats totes aquestes sensacions que ens acompanyen i que formen part de la nostra actuació professional. Amb un fil conductor o un convenciment profund: que totes aquestes situacions han d'ajudar-nos a discutir la nostra pràctica per intentar positivitzar-la. Creiem que això ajuda les persones joves i adultes que aprenen, però alhora als que ensenyem, en aquest cercle virtuós en què es comuniquen i s'intercanvien ensenyament i aprenentatge des de responsabilitats diferents, la del professorat i la de l'alumnat.

[1] Sense cap intenció d'exhaustivitat, força difícil, sinó impossible en aquest camp, hem consultat les llicències d'estudis i una part de la bibliografia que comentarem en l'apartat quart d'aquest document. Hem revisat també revistes específiques d'educació d'adults i algunes d'Educació Social, com *Diàlogos*, *Papers d'Educació de persones adultes*, *Educació Social*, *Quaderns d'educació contínua* i *Quaderns d'educació social*.

El document final constarà de quatre apartats que anirà editant l'ICE de la UB progressivament: (1) relats de classe, que per la seva extensió hem dividit en dues entregues editades per separat (I i II)²; (2) el criteris que han orientat aquest treball amb la bibliografia consultada i una mostra d'activitats cooperatives, també pel seu volum dividit en dues entregues (I i II)³. La primera (I) amb els criteris que fonamenten el nostre treball i una mostra d'activitats cooperatives pensades per a la formació en competències bàsiques i la segona entrega (II) amb una altra mostra d'activitats cooperatives pensades per a la formació instrumental i la bibliografia comentada pel grup de treball; (3) retrats vius d'alguns i algunes de les nostres alumnes [el que esteu consultant en aquests moments] i (4) retrats vius del professorat que s'editarà més endavant.

[2] *Formació en competències bàsiques de persones adultes: la diversitat a l'aula 1. Relats de classe, retalls de vida (I)* [<http://hdl.handle.net/2445/32304>] i *Formació en competències bàsiques de persones adultes: la diversitat a l'aula 1. Relats de classe, retalls de vida (II)* [<http://hdl.handle.net/2445/33525>]

[3] *L'essència o allò que queda després de treure el superflu (I), amb una mostra d'activitats cooperatives* [<http://hdl.handle.net/2445/65690>] i *L'essència o allò que queda després de treure el superflu (II), amb una mostra d'activitats cooperatives* [<http://hdl.handle.net/2445/65691>]

Full de ruta

Hem volgut reflectir en aquest apartat la diversitat del nostre alumnat. Ho hem fet des de la veu del professorat, en el sentit ampli que donem a aquest terme: tot aquell o aquella que exerceix una tasca docent, d'acollida o de mediació, sigui des de les institucions públiques o de les entitats del Tercer Sector, que són tan presents i majoritàries en l'ensenyament / aprenentatge de la llengua com a L2 a nivells inicials i bàsics, i en el procés lectoescriptor. Podíem haver donat la veu al nostre alumnat i que parlés en primera persona. Però en la situació de desconeixement o poc domini de la llengua que es dóna en aquest nivells, la intervenció del professorat en la redacció hauria estat tan notable que hem cregut preferible fer-ho directament.

Totes les vides són reals. Evidentment amb els noms canviats i en alguns casos també hem canviat el lloc d'origen per no ser identificades. Hem recollit relats de persones, joves i grans, dones i homes, la majoria "nova ciutadania" però també persones que porten més temps aquí, les "autòctones". Històries reals d'arreu del món amb tota la riquesa que desprenen i el patiment sovint soterrat.

Aquests relats de vida s'han anat recollint al llarg d'uns dos anys o més. Durant el temps en què els vam anar redactant, la "crisis" ja havia aparegut i es començava a notar. Les capes més dèbils de la societat, com molts dels nostres alumnes, començaven a patir les conseqüències, fonamentalment l'atur, els desdonaments, la pobresa. Però encara la situació no prenia el cos que ha adquirit en aquests últims anys. Alguns del nostre alumnat tenien en el rebost de la seva xarxa social algunes esperances. Uns anaven a Anglaterra, d'altres a França, alguns a Bèlgica a buscar feina. Al cap d'uns mesos els tornaves a trobar desesperançats. Algunes entitats van tenir de tancar els horaris de vespre perquè l'alumnat havia de fer cua davant dels escassos albergs i trobar un lloc per dormir. Els relats dels "sense sostre" i la desesperació dels sense feina haurien sigut més nombrosos.

Per acabar aquest full de ruta, encara que dedicarem l'entrega següent i última d'aquest document al professorat, el professorat que ha escrit aquests resums de vida queda reflectit en les seves pulsions internes i en la seva comprensió profunda de què significa ser professor o professora amb aquests col·lectius tan diversos. No hi ha cap relat escrit des de la distància. Però la proximitat a les persones, a l'alumnat, la comprensió de la seva situació, a vegades el compromís personal adoptat, reflecteix formes de fer diferents i de comprendre la tasca d'acollida, d'ensenyament / aprenentatge de la L2, de la lectoescriptura o de la mediació.

Retalls de vida: el nostre alumnat

1. La Martina i l'altiplà de Bolívia

La Martina és una dona de mitjana edat. Va néixer a l'altiplà de Bolívia en una família aymara que conreava una petita parcel·la on sembraven papas, civada i en els llocs més humits, una mica de blat de moro. El poble era molt petit, els carrers de terra, el fred i les gelades freqüents, fins i tot a l'estiu. Les altes muntanyes permanentment nevades es veien a prop, semblaven a tocar, i brillaven blanques quan sortia el sol. Quan m'ho intenta explicar amb un castellà molt incipient, amb una sintaxi maldestra, la seva mirada queda un moment perduda.

La quarta de set germans mai no va anar a l'escola. La feina quedava una mica lluny. El pare, la mare i els altres germans més grans havien d'anar al camp i molts dies no tornaven fins a la posta del sol. També els avis –el jach'a tata i la jach'a mama tan entranyables– havien de marxar sovint i la deixaven sola amb el jilata i les kullaka més petites, els seus germans. Recorda una infància feliç, jugant amb els nens, la sopa de chuño, el ají de carn, la quinua i els dies de festa, la tunta. Recorda les vicuñas i els chanchos, el matecito de coca, l'aire de la muntanya i les poques tempestes que ressonaven a la planícia.

Es va casar jove. Va tenir dos fills, però poc després de tenir el segon, el pare va marxar a Estats Units per mirar de trobar feina i emportar-se'ls a tots. No l'ha tornat a veure mai més. Alguna vegada, molt, molt de tant en tant, ha rebut notícies de coneguts que diuen que està bé, però que s'ha tornat a casar. Esperant, esperant, va trigar a tenir parella de nou. Se sentia una mica gran. Dos fills més, un nen i una nena. Aquest cop va haver de marxar de casa dels seus pares i se'n va anar a casa dels nous sogres. No hi havia menjar suficient per a tanta gent després d'uns quants anys de males collites.

A la nova casa, més a prop de la ciutat, la vida també era molt difícil. Fins que el seu home va decidir venir a Espanya a trobar feina animat per la seva germana que havia emigrat no feia gaire. Primer va treballar al camp de Lleida. Després a la construcció als voltants de Barcelona. Eren els anys del boom immobiliari. La Martina no va trigar a fer les maletes i venir a Catalunya. Poques vegades havia sortit del seu poble. Un o dos cops havia anat amb el seu pare a La Paz a vendre fetus de "llama", i unes quantes més a les festes d'Ancocahua, una ciutat petita que no estava molt lluny de casa seva.

El marit vivia a Sabadell en un pis petit amb la seva germana, que tenia un fill. Els havien deixat una habitació a canvi d'ajudar en el lloguer, el llum i l'aigua. La Martina no s'hi trobava a gust, però no podien pagar el lloguer i les despeses d'un pis per a ells sols, ja que cada mes enviaven una quantitat, la que podien, als avis que cuidaven dels

seus dos fills. Els grans del primer matrimoni, m'explica, havien marxat a El Alto de La Paz i deien que no els anava malament.

Tornem als petits. Gràcies a la remesa de diners, els nens podien anar a una "escola bona", amb uns anoracs i unes bambes que feien goig i, fins i tot, a l'escola celebraven les festes dels seus aniversaris amb grups d'animació. M'ensenyava orgullosa les fotos dels seus fills i em deia que els havien fet un vídeo de la festa i que un dia me'l portaria. Baixava cada dos dies a trucar-los a un locutori d'un pakistanès i la Martina, una dona molt alegre i disposta, sovint acabava aviat la conversa perquè no volia que els seus fills la sentissin plorar.

Per estalviar i poder llogar un pis propi, una altra boliviana li va recomanar treballar d'interna en una casa on vivien una àvia amb dificultats de mobilitat i un dels seus fills, de mitjana edat o mitjana edat i mitja. Lliura els dissabtes a la tarda i els diumenges, fins els dilluns a primera hora. Dissabte al migdia agafa el tren i se'n va a Sabadell amb el seu marit i la família de la seva cunyada.

Com que no sap castellà, la família on treballa li va buscar una escola d'adults perquè l'aprengués. I aquí es creuen professionalment les nostres vides. La Martina va entrar en un grup d'acollida amb xinesos, magrebins, sudsaharians, etc. Dominava poc el castellà, però no faltava ni un dia a classe (no cal dir que significaven hores de descans del treball de la casa). Aviat vam veure que tenia dificultats a la vista. Mirava la pissarra amb aquells ulls forçats de la miopia. No havia anat mai a un oculista. Li vam dir que ho fes, però no sembla que ens hagi fet cas, o no sembla que ens hagi pogut fer cas, que les ulleres són cares. També vam descobrir que no sabia ni llegir ni escriure. Com que es trobava bé al grup d'acollida, vam esperar que acabés el trimestre per recomanar-li que fes alfabetització.

A alfabetització va anar avançant i de mica es mica s'anava defensant en el coneixement mecànic de la lectoescriptura. Ara ja és a neolectura i està consolidant els seus coneixements de la llengua oral i escrita. Això sí, no pot participar en les activitats del centre si no són en hores de classe. Ha de cuidar l'àvia i tenir la casa arreglada quan arriba el fill, mentre pensa en els seus pares ja grans de l'altiplà bolivià combatent l'aire fred de l'hivern i encenent la palla brava per escalfar-se.

Han passat dos o tres anys d'ençà que ve al centre. Un dia ens va parlar dels seus fills, que tenia moltes ganes de veure'ls. Li vam dir que perquè no estalviava i se n'anava un estiu a Bolívia. Llavors vam saber que portava anys treballant a la casa i cuidant de la senyora, però que no estava assegurada. No tenia papers i si marxava no podria tornar. Que havia parlat moltes vegades amb el fill on estava i aquest li anava donant llargues i llargues, que sí, que l'arreglaria els papers... Li vam aconsellar d'anar a veure

a la medidora de l'entitat i a l'advocat que treballa voluntàriament. Però sempre et trobes amb el mateix dilema, una denúncia significa l'acomiadament i trobar feina amb un acomiadament per mig...

El seu marit fa un any que està a l'atur. Però això ja seria tema per a una altra història.

2. Luz va néixer a "Cuenca"

La Luz va néixer a Conca – o en un poble de Conca, no ho recordo bé – poc abans del cop militar contra la República de 1936, inici de l'anomenada Guerra Civil. Quan la vaig conèixer a la classe d'Alfa tenia setanta anys i escaig. Era de les poques nascudes a Espanya que venien a Alfa, enmig de sudaharians, nord-africans o asiàtics, molt més joves que elles, equilibrant les edats, els gèneres i els matisos de colors que alegraven la classe.

La família de la Luz tenia una botiga "de ultramarinos" que donava prou per viure de forma senzilla als pares, a la Luz o Lucecica com li deien segons m'explicava, i al seu germà petit. Quan va esclatar la guerra el pare va ser mobilitzat o se'n va anar ell voluntàriament per defensar la República i la Democràcia. La Luz em deia que no sap segur si es va presentar voluntari, perquè a casa seva no es parlava d'aquests temes. Llavors la mare va haver de fer-se càrrec de la botiga. Ella i el seu germà jugaven entre les tenalles de formatge i les gerres d'oli, els sacs de cigrons i la mantega de porc.

No sap on va caure presoner, però acabada la guerra el seu pare va anar recorrent diversos camps de concentració. Quan va tornar estava molt prim, era un sac d'ossos, com deien, i mig tuberculós. Recorda la Luz com la mare va haver de ficar tota la roba que duia, que més aviat semblaven parracs, en aigua bullent perquè morissin tots els polls i les llémenes que duia a centenars i que s'amagaven en els plecs de les costures. El pare no es va poder refer i va morir pocs anys després.

Uns dies abans de l'1 d'abril de 1939 – "cautivo y desarmado el Ejército Rojo" – els mestres de la seva escola van haver de fugir i exiliar-se, i durant uns mesos ningú no feia classe. De totes maneres, la Luz no ho va notar gaire, ja que entre la botiga i el germà petit sovint no hi anava, tot i que recorda – encara ho explica amb satisfacció – com li agradava anar al pati i jugar amb les altres nenes.

Una botiga d'un "perro republicano" empresonat! A partir del moment en que es va instaurar el nou règim anar a comprar a la botiga del pare de la Luz era perillós i un pacte de fam no decretat per ningú va portar la misèria a casa seva. Ella encara recorda la fam d'aquells anys. Anar a dormir amb un vas d'aigua. Aixecar-se i buscar un rosegó de pa de garrofes que no sempre trobava. Les veïnes d'amagat li deien que vingués a jugar amb les seves filles i li donaven un tros de pa negre amb oli i sucre.

Quina alegria la tarda que es feia realitat! No creguis, em deia, que elles no tenien gaire més.

Durant mesos no van saber on era el pare, ni si era viu o mort. De tant en tant, algú que tornava els deia que l'havia vist al camp de concentració de Miranda de Ebro o en el d'Alacant. Aquesta angoixa va fer que la mare de la Luz no volgués marxar del poble per quan ell tornés. Quan va morir el seu pare, la seva mare va decidir emigrar a Barcelona on tenia un cosí que de tant en tant escrivia i deia que aquí es trobava feina i ningú no et preguntava res. Exagerava una mica la seva posició per quedar bé. Estava rellogat i allà van haver de viure uns quants mesos, tres famílies juntes, compartint cuina i lavabo.

Aviat la Luz es va posar a ajudar la minyona d'una casa de l'Eixample. Allà va aprendre a cuinar. Després va anar fent feines per les cases i netejant escales. En una d'elles va conèixer el seu marit, es van casar i van tenir dues filles. Ella va deixar de treballar un temps, però després veient que arribaven justos a final de mes, va trobar feina en una empresa de neteja que pagava malament, però estava assegurada.

Quan la vaig conèixer a classe d'Alfabetització no era la primera vegada que havia intentat aprendre a llegir i escriure. A la casa de l'Eixample primer i el seu marit després l'havien intentat "desasnar" com deia ella. Però la manca de mètode i de continuïtat, quan no s'havia de fer una cosa se n'havia de fer una altra, deixant l'aprendre a llegir i escriure per un altre moment que no sempre arribava, va fer que mai no acabés d'aprendre. El que més li sonava era el mètode clàssic que havia vist a l'escola de petita, la "p" amb la "a" "pa", la "m" amb la "i" "mi".

Quan es va jubilar va anar a una escola d'adults amb una veïna amiga. Allà va començar a aprendre algunes paraules i síl·labes, algunes lletres més, anava força bé i començava a llegir frases molt senzilles. Estava contenta. Però quan portava un any, la resta de companyes que ja portaven dos o més anys havien de passar de nivell per normativa administrativa. La norma deia que no podien continuar en el mateix grup més de dos anys. Ella no es veia amb cor ni d'anar a un curs més alt ni d'adaptar-se a un nou grup.

La mestra li va dir que no s'amoïnés, que canviarien el nom del grup per complir la normativa, però continuarien fent el mateix. La veritat és que ho va provar, però entre que algunes de les companyes del curs passat ho havien deixat i havia entrat gent nova, i per més que la mestra intentava seguir un ritme adequat a tothom, com que alhora havia de treballar al nivell dels més avançats, es va anar desanimant i finalment va abandonar. Va preguntar perquè no es feia un grup d'alfabetització nou, però li van dir que la normativa no els ho permetia perquè no eren prou gent, que mirés de trobar alguna entitat que ho fes al barri. Era la quarta o la cinquena vegada a la seva vida que

“no aprenia a llegir i escriure”. És clar, es deia, no sóc capaç, ja no tinc memòria, ja no tinc edat, a mi les lletres no m’entren, etc.

Cal dir que la Luz és una persona intel·ligent i alegre. Recorda molts acudits i cançons, i té gràcia quan els explica o canta. Balla amb energia tenint en compte la seva edat i sovint és una de les que anima les festes. Quan sonen les notes del chaabi rai que porten els joves marroquins, les del gnaoua, o qualsevol ritme africà, ella els incita a sortir. També amb el “caga tió”, el “Fum, fum, fum” o “la Tarara”. Ha pujat la seva família a vegades només amb el sou del seu marit, cosa que l’obligava a fer equilibris comptables i tenir una planificació estricta per arribar a final de mes. Es mou amb desimboltura per la ciutat recordant els colors i la disposició dels espais per no perdre’s i haver de preguntar el mínim, tot i que no li costa gens parlar amb els desconeguts. Es va entossudir que les filles estudiessin, precisament perquè ella no sabia llegir i escriure, i li sabia molt de greu, quan eren petites, no poder-les ajudar.

Ara, no falla ni un dia. Està avançant amb lentitud. Però l’haig de fer callar amb un somriure de complicitat quan juguem al joc del penjat, al de les síl·labes que falten, a posar l’article correcte, a estructurar bé una frase senzilla de forma oral o escrita o a ordenar frases desordenades, perquè ella domina la llengua oral, mentre que la majoria de pakistanesos, magribins i magribines o senegalesos, alhora que estan aprenent a escriure en el nostre alfabet, estan aprenent a fer servir amb la màxima correcció possible la llengua. De totes maneres, li dic que m’escrigui la frase correcta o la paraula amagada en la seva llibreta, perquè quan entre tots resolem l’exercici, ella ensenyi amb orgull l’exercici resolt.

3. Compartint vides: Fàysal, el millor company de pis

En Fàysal va néixer al Marroc, a la propera ciutat de Tànger, la tan peculiar “ciutat internacional” d’èpoques colonials. Però ell ja no va viure aquella tan enyorada -per alguns- època gloriosa de la ciutat. De fet, la ciutat que ell ha conegut, és una ciutat molt diferent. Vivia al barri de Bir Chifa, un barri construït pels propis habitants, com el Carmel o Torre Baró en els seus inicis. Casa seva és molt humil. És el gran de quatre germans.

Com tants joves del Marroc i de Tànger, o de barris com Bir Chifa, tenia un somni. El somni de creuar cap a aquella terra que tan bé es veu des de la cornisa marítima de Tànger, d’aquella terra que sembla que puguis agafar-la només estirant el braç: Tarifa, Andalusia, Espanya, Europa... el somni europeu, el somni de la terra de la llibertat, de la terra de les oportunitats, de la terra dels drets i de les possibilitats de trobar feina i un futur millor.

El que no sabia en Fàysal i tants altres joves del seu país, de la seva ciutat, del seu barri... és que la terra de les oportunitats vivia un moment massa difícil. Tot i això, certament, aquesta terra nostra encara podia oferir-li alguna oportunitat una mica millor que a algun dels seus compatriotes, ja que era molt jove, 16 anys, menor d'edat. Tenia tota la vida al davant. Molts, quan arriben aquí, tenen al voltant dels 16 anys. Alguns els tenen de veritat, d'altres en tenen més, d'altres —poquets— menys. Però és l'edat ideal per arribar aquí: l'edat amb la qual es pot començar a treballar i l'edat amb la qual el sistema de protecció de la infància encara els pot resguardar.

En Fàysal, com alguns altres, gairebé no ha anat mai a l'escola. Tampoc al seu país. Ell sempre diu: “jo sé escriure i llegir més el castellà que l'àrab”. I no és que el castellà el llegeixi gaire bé... i no diem escriure'l...

Després de passar l'estret de Gibraltar, via Port de Tànger Ville, port gairebé avui tancat per la creació del nou gran port de Tànger Méditerranée, a tocar de la ciutat autònoma de Sebta (Ceuta, per a nosaltres), va arribar a les costes espanyoles del sud de l'estat, a Algecires, com la majoria dels nois magrebins que arriben a terres peninsulars. I ho va fer, després d'intentar-ho força vegades, sota un camió, o sota un autobús, ara no ho puc recordar del tot bé. Si va ser en autobús, ho va fer entre les rodes, als eixos. Amb molt de coratge i amb una mica de manca de seny, doncs —no ho he intentat mai, però deu ser gairebé impossible— has d'estar aguantant amb una tensió increïble als músculs, i també a la ment. De vegades, fins a tres dies; tot depenent de la ruta i de les parades que faci aquell transport. Amagat allà sense poder menjar i sense poder fer les pròpies necessitats, excepte a les parades de nit i que no et vegin!, mantenint la tensió per no caure al mig de l'autopista i, a les passes frontereres, gairebé sense respirar per no ésser detectat per la policia o, millor dit, pels seus gossos.

Alacant va ser la seva parada inicial. En Fàysal sabia què havia de fer. I, si no, li preguntaria a algun compatriota que parlés la seva llengua materna, doncs, és clar, no sabia absolutament res de la llengua castellana. Per sort, va trobar-se amb algú, també menor d'edat, que, com ell, havia matat les hores al port de Tànger esperant l'oportunitat de passar, i que li va recomanar que es presentés a la policia, dient que era menor.

Allà, a la ciutat llewantina, s'hi va estar una breu temporada, en un centre de protecció de menors. Però Alacant no era el seu somni, ni aquell centre un lloc que l'hagués convençut per quedar-s'hi. I, sense pensar-s'ho dues vegades, va agafar un autobús cap a la Ciutat Comtal, la terra on potser més nois (i algunes noies) d'aquestes característiques s'intenten establir.

En Fàysal va arribar a Barcelona, la ciutat on pensava que s'hi quedaria tota la vida, ja que molts marroquins, molts joves, especialment del nord, especialment de Tànger,

s'hi han trobat a gust, i han tingut l'oportunitat de trobar una mínima estabilitat laboral i un lloc on viure més o menys decentment. Un cop va arribar i, després de passar uns dies al carrer, va repetir el procés que ja havia fet a Alacant: anar a presentar-se a la Policia; aquí, als Mossos d'Esquadra.

I, de la comissaria de Mossos de la Plaça Espanya, cap a la zona d'Arc de Triomf, a la Fiscalia de Menors, pel fet d'insinuar, amb el poc castellà que havia après a Alacant, que era menor d'edat. En no tenir documentació que ho demostrés —i encara que l'hagués tingut—, abans d'entrar a un centre de protecció de menors, s'ha de passar per l'Hospital Clínic, on el metge de torn ratifica, amb una exploració mèdica i una radiografia del canell, que realment s'és menor d'edat. 17 anys, aproximadament, va certificar. I així va entrar en un d'aquests centres —en el seu cas, en un centre d'acolliment per a joves immigrants—, a la mateixa ciutat de Barcelona.

En Fàysal havia començat en tot aquest procés d'emigració, a consumir. Havia consumit molt de haixix i, fins i tot, *xifona*, és a dir, dissolvent d'origen orgànic. El dissolvent treu, especialment, la fam. I això, estant al carrer, ja és un què!

Estant al centre d'acolliment va venir a parar a la nostra Associació, on va començar a assistir a classe per fer alfabetització i algunes coses més (matemàtiques bàsiques, iniciació a la informàtica...). Jo el tenia en una classe on fèiem alfabetització amb ordinador. No va ser dels nois amb qui més *feeling* va sorgir. Això sí, recordo que era un dels qui més li costava avançar, tant a nivell verbal com, especialment, a nivell escrit.

Amb el temps, va començar un programa de desintoxicació i control mèdic, per deixar les substàncies a les quals encara estava enganxat... i, amb grans esforços i molt bona voluntat, ho va aconseguir. La seva motivació: optar a un pis assistit per a majors d'edat en complir els 18 anys. Malauradament, per poder accedir a aquests tipus de servei es necessita el suport de la direcció i/o de l'equip tècnic del centre de protecció menors on es viu, cosa que ell no va aconseguir.

Una vegada complerts els 18, i després d'alguns dies al carrer o dormint a casa d'algú o d'*ocupa*, des de l'Associació es va aconseguir l'entrada en un servei temporal d'acollida per a joves majors d'edat, però només per unes setmanes en què hi havia un "forat" lliure.

Parlant amb el centre d'acollida on havia estat, li van dir que li facilitarien un viatge d'anada i tornada al seu país per veure la família. Però a poc a poc, el plantejament inicial d'aquest viatge va anar canviant: podien oferir-li un viatge, però només d'anada... i després, contactar allà, a la seva ciutat, a Tànger, amb l'oficina del Programa Catalunya-Magrib, per demanar un bitllet de tornada... Finalment, ni tornada, ni anada, ni res de res...

Tot i així, el grup de professors col·laboradors de l'Associació vam recollir fons perquè es pogués comprar un bitllet en autobús i alguna coseta més per no arribar a casa amb les mans buides.

Després de l'estiu, després del mes del Ramadà, després d'estar amb la seva família gairebé dos mesos, a principis de setembre del seu segon any a l'estat, va reaparèixer a l'Associació. Era un matí, cap al final. Recordo perfectament que estàvem amb un altre noi, també marroquí, però —en aquest cas— amazigh, que havia vingut a apuntar-s'hi. També hi era la coordinadora del projecte... i vam anar a prendre alguna cosa, uns cafès, unes coca-coles... Parlant, ens va explicar que portava, de nou, un parell de dies per la ciutat, dormint en algun lloc... Amb la coordinadora ens miràrem l'una a l'altra. Quan va marxar l'altre noi, que tenia recursos suficients per viure, ja que acabava d'entrar en un servei que existeix per a joves estrangers extutelats, la coordinadora i jo vam comentar entre nosaltres què podíem fer amb ell, si és que podíem fer alguna cosa. Ell venia a apuntar-se als cursos de l'Associació, per poder seguir aprenent a llegir i a escriure. No demanava res més. Però pensàvem que no el podíem deixar al carrer.

Tot just abans de l'estiu havíem començat a experimentar un projecte d'acolliment a casa, per a algun noi en situació similar. Però era només un projecte en fase d'estudi, sense recursos, sense experiència, sense saber on podíem arribar. Sense pensar-nos-ho dues vegades, li vam dir: "Fàysal, vols venir avui a casa meva? Després ja veurem on pots anar". No sabíem què diria perquè moltes vegades, oferiments així poden tenir altres sentits, poden semblar "indecorosos"... Però va acceptar sense pensar-s'ho més. Certament, no tenia gaires més opcions.

Als pocs dies, una altra professional de l'Associació va trobar-li un curs d'ajudant de cuina als matins, i també va començar les classes de neolectura tres dies al vespre. I, durant aquest temps, va estar vivint a casa. Cada dia el despertava abans de marxar cap a la feina, perquè no fes tard al curs. I hi anava, sense faltar; i estudiava, i aprenia. A casa, parlava, reia, estudiava més, netejava... Convivíem. I era una convivència fantàstica. No he tingut mai cap company de pis amb qui m'entengués tan fantàsticament. Parlàvem cada vespre, quan jo arribava de la feina. M'explicava tantes coses de la seva família, del seu país, de la seva vida, de la seva cultura... i de la nostra cultura, del nostre país, de Barcelona, de la situació... I també estudiàvem gairebé cada nit, amb un llibre d'exercicis per a neolectors que vaig trobar. Li costava molt! Ell anava fent, però la correcció era molt necessària, ja que encara que no entengués l'exercici, el feia, sense saber què era el que estava fent! Van ser sis fantàstics mesos de convivència.

Pels voltants de Nadal, de fet, prop de cap d'any jo marxava cap al Marroc, terra a la qual em lliga una relació especial. Marxava a la seva ciutat, l'especial Tànger, a passar

el cap d'any. I ell es quedava —suposadament— aquí. Suposadament perquè un parell de dies abans que jo marxés cap allà, en Fàysal va desaparèixer.

Quan va tornar —sempre ha estat un noi que no té cap problema a explicar-ho tot—, em va dir que un amic l'havia convençut per anar a França i Bèlgica, per veure com estaven allà les coses; per veure si el futur podia ser millor allà que aquí. Però van tornar amb la cua entre les cames... ja que entre el fred de les nits d'hivern dormint a la intempèrie i alguna breu topada amb la *gendarmerie* van decidir retornar al nostre país. Una setmana d'aventura. Una setmana per convèncer-se que aquí estaven millor.

Malauradament, aquella “aventura nadalenca” va marcar un moment d'inflexió. Bé, aquella aventura o aquella companyia del seu viatge. D'ençà que va conèixer aquest “nou amic”, va començar a fallar. Va fallar dos dies a les pràctiques del curs, element clau per poder veure com treballava i quina responsabilitat podia arribar a tenir. Va fallar algunes nits, que no venia a dormir. Cada vegada més, fins que un dia, després d'esperar i esperar, vaig posar-me seriós. I vam parlar. Li vaig dir que havia de pensar i ser responsable. Que si no volia viure a casa perquè tenia un altre lloc, o perquè volia viure amb compatriotes, o amb amics, que m'ho digués, que no passava res... però que ell havia de decidir si vivia a casa, o d'*ocupa* amb els amics... que un altre noi ho podia aprofitar, ja que ell no ho estava fent. Em va dir que tenia tota la raó..., però va seguir igual, fins que un dia es va deixar les claus a casa i no va poder entrar. Ho vaig passar molt malament, mirant com trucava; però pensava que l'havia d'ensenyar a ser responsable d'alguna manera... Després, quan vam parlar, em va dir que havia vingut a recollir les seves coses. Havia decidit marxar...

De vegades penso que, si no li hagués dit res, no passaria el que va passar...

Era finals de febrer.

Des d'aquell moment tot va ser anar reculant en la seva història personal. Va passar de presentar-se a un altre curs, indispensable per poder començar a tramitar la renovació del permís de residència. Va deixar de mantenir contacte amb nosaltres habitualment, com fins aquell moment. Va començar a robar, per poder menjar i, especialment, per poder consumir de nou. Sí, havia tornat a consumir! Fumar... Pastilles... Totalment havia reculat al seu estat d'un any i mig abans...

El dia abans de Sant Jordi vam parlar... Feia molts dies que no havíem parlat. En aquell moment el vaig veure connectat al *Facebook*. Com que escrivia i llegia poc (quan estava a casa gairebé sempre llegíem i escrivíem les seves converses junts), jo pensava que no em diria res..., però aquell dia vam parlar. I vam quedar que passaria l'endemà al matí per la seu de l'Associació, per veure'ns i parlar sobre com li anava tot.

El dia de Sant Jordi no es va presentar, després d'haver estat esperant-lo tot el matí.

Cap a finals de maig o principis de juny algun dels nois que el coneixien ens va dir que en Fàysal estava a la presó. L'havien arrestat la nit del 22 d'abril, tot just el vespre abans que havíem quedat. Per això no s'havia presentat. Va passar les 72 hores de rigor al calabós i, després, directe a la presó.

Per què va entrar allà? Potser no cal parlar-ne aquí... Potser no és el que interessa aquí. Tampoc no és el més important. La manca de voluntat, la manca de recursos, ésser enganyat pels seus amics... deixar-se enganyar! Un seguit de motius que en el seu conjunt provoca el sistema i alhora el justifica davant de moltes "mirades benpensants".

Encara recordo el primer dia que ens vam veure a la presó. Per sort no vaig anar-hi sol. En sortir tenia tantes ganes de plorar!!!

En Fàysal sempre ha estat un bon xicot, potser massa bo. Potser per aquest motiu ha estat enganyat moltes vegades: pel sistema de protecció de la infància que li ha promès coses que després no ha complert, pels seus compatriotes i amics i també per ell mateix, pensant que podria sortir-se'n ell sol.

En Fàysal sempre ha estat un nen-adult. Un nen a qui la família li demanava ser adult massa d'hora. Un nen que pensava en el seu futur, i hi tenia esperances. Un nen... que encara té cara de nen, i amb 19 anys no cal que s'afaiti... Un nen bastant innocent que es presta que s'aprofitin d'ell. I un adult que ha de ser responsable de buscar-se la vida, sense família, sense referents... Un adult que ha de ser responsable -i ho és- de les seves accions.

Un nen-adult que, per sort, amb tot el que ha viscut, no ha perdut la innocència (potser massa innocència) ni el somriure... ni l'agraïment.

4. Famhida, "la labor del topo"

En Yusuf va cap a l'associació. En trobar-se el professor pel carrer, el seu rostre s'omple d'un somriure amistós de reconeixement. Però el professor no s'ha adonat que en Yusuf no ve sol, uns metres més enllà camina amb pressa la seva dona Famhida. Són de Pakistan. En Yusuf s'espavila amb un castellà rudimentari. La Famhida té més dificultats per fer-se entendre.

Assisteixen plegats a un curs d'alfabetització. Representa que en Yusuf en sap més i va més avançat que la Famhida. Ella, com quan van pel carrer, treballa unes fitxes més enrere que el seu marit. Aviat ens adonem que la Famhida és molt espavilada i, de fet, ho fa millor que el seu marit però dissimula. Li oferim la possibilitat de venir al matí amb altres dones però ho refusa amablement. Si no ve amb en Yusuf no vindrà. Ell parla per tots dos.

Els col·laboradors que compartim aquest curs pensem que millor així que no pas que la Famhida es quedi sense poder aprendre. Per a ella és més que un curs d'alfabetització, és la possibilitat de sortir de casa i trobar-se amb altres persones que no pertanyen al seu entorn familiar ni cultural.

Fem allò que en diuen "labor de topo". Imperceptiblement al principi i més descarats a mesura que avança el curs i ens agafem confiança els uns als altres, anem subvertint la situació inicial. Preguntem directament a la Famhida, la fem treballar emparellada amb una altra dona, amb un subgrup de classe mixt més tard. Anem generant situacions que requereixen del seu protagonisme, de la seva individualitat. Aplaudim les seves aportacions.

Pensem en com ha evolucionat l'accés de la dona a la formació. Recordem els finals dels setanta i els vuitanta. Els grups d'alfabetització eren formats, gairebé sempre, només per dones del país (els percentatges d'analfabetisme femení a Espanya eren esgarrifosos). Moltes vegades venien a l'Aula de Formació de Persones Adultes d'amagat dels seus marits, quan aquests no eren a casa. Fins i tot els llibres eren mida quartilla que podien dur a la bossa i passar desapercibuts. L'accés a la formació, la participació, la interacció i d'altres elements vinculats a una formació de persones adultes transformadora van possibilitar un gran canvi en la vida de la majoria d'aquestes dones i en l'educació de les seves filles i fills. També vam fer classes només per a noies gitanes, amb una educadora que havia de ser dona, sinó no venien. Eren uns altres temps.

Avui, en alguns centres i associacions, algunes educadores continuem pensant que la separació per raó de gènere en l'educació de persones adultes continua existint, més subtil i potser per això més pervers. La Famhida té sort, sigui com sigui, pot acudir a una associació, formar-se i veure altres realitats com a dona diferents a la seva. Dialogar amb altres dones. Hi pot pensar. Però, com fa més de vint anys passava a moltes dones aquí, avui hi ha noies i dones procedents de països d'Àfrica i Àsia que si no acudeixen a grups només de dones no les deixen venir. Segurament cal posar condicions per a una integració futura en grups mixtos, però segons la nostra experiència no atendre aquesta demanda suposa que les dones no accedeixen a la formació. La pressió no s'exerceix sobre els pares, marits o germans, sinó sobre elles, si no aprenen i no surten de casa, millor per a ells. Al final qui hi perd és la dona.

Caldria no perdre de vista, quan prenem decisions que ens afecten a les dones, qui es beneficia i qui surt perjudicat de les nostres decisions. I quines altres accions i/o canvis socials són necessaris per afavorir la incorporació social de la dona.

5. La Rashida, als peus de l'Atles

La Rashida és una dona de trenta-cinc anys procedent de Tinghir, ciutat situada als peus de l'Atles, al Marroc. Com que prové d'una zona rural, de petita no va poder anar a l'escola a causa de la distància existent entre casa seva i l'escola més propera. En aquella zona les carteres eren molt dolentes i tampoc existia un transport públic que la pogués traslladar. Normalment, per qüestions culturals, si un membre de la família s'havia de desplaçar per anar a l'escola ho feien els homes. Per tant, com la majoria de dones que es trobaven en la mateixa situació que ella, es va dedicar a fer les feines de la casa. Així doncs, no va ser escolaritzada en cap moment de la seva vida i això implicava també que fos analfabeta en la seva llengua. Només coneixia la llengua oral, però no l'escrita.

La Rashida es va casar amb el seu marit, en Hassan, quan tenia divuit anys i, de seguida, van tenir una filla, la Fàtima. Amb pocs anys de diferència, van néixer els seus tres altres fills: Mohammed, Jamal i Karima. Com és de suposar, la Rashida sempre s'ha dedicat a les feines de la casa, tant abans de casar-se com després i ha depès sempre econòmicament d'algú: abans del seu pare i ara del seu marit.

Fa quatre anys, el seu marit va haver d'emigrar a Espanya per causes econòmiques. En Hassan era fuster i es va quedar sense feina. Tirar endavant una casa amb família nombrosa, i essent l'únic membre que treballava, era una situació molt angoixosa. Els seus fills eren petits encara per poder posar-se a treballar i ajudar amb les càrregues familiars.

En Hassan va arribar a Espanya l'any 2007 i, concretament, va establir-se a Tortosa perquè allí hi vivia un cosí seu. De seguida va trobar feina al camp i després a la construcció. Com que econòmicament ja era solvent, i després d'enviar diners a la seva família encara podia estalviar, va decidir llogar-se un pis per ell sol al casc antic de la ciutat. Fet que el va ajudar, a través de l'arrelament social, a legalitzar la seva situació a Espanya i, d'aquesta manera, va aconseguir portar la seva família a Tortosa per reagrupament familiar.

La Rashida i els seus fills fa un any que van venir a viure a Tortosa. Com que els seus fills van haver d'aprendre el català a l'escola, ella també va voler aprendre'l per tal de poder integrar-se a la societat que l'envoltava i dirigir-se als mestres, als veïns, al metge, als comerços... i per entendre els seus fills quan parlessin entre ells en català, sense haver de fer servir intèrprets.

La Rashida va apuntar-se a les classes de català tan aviat com va poder i tan aviat com va trobar un curs que s'adaptés als seus horaris (quan els fills eren a l'escola). La classe on ella anava era una classe especial. La majoria de les seves companyes eren dones que es trobaven en una situació igual o similar a la seva. Eren dones que havien vingut

a viure a Tortosa per reagrupament familiar i molt poques d'elles sabien llegir i escriure. Aquí l'accés a l'escola és molt més fàcil que al seu país, fet que aquest perfil d'alumnat sol aprofitar al màxim. Aquestes alumnes no solen fallar gaire a les classes, si no és per algun motiu familiar important. Per a elles és una vàlvula d'escapament de les seves càrregues i obligacions familiars. És el seu moment i no volen desaprovechar-lo per res del món. El curs l'entenen com un punt d'aprenentatge, però també de trobada social.

A l'aula, la Rashida es va trobar amb una sèrie de dificultats (igual com la majoria de les seves companyes). Com que no tenia experiència acadèmica, no disposava dels recursos acadèmics que les persones alfabetitzades disposen quan aprenen una segona llengua. Aquest fet li impedia poder seguir una classe amb normalitat. A això se li ajuntava el fet que no tenia l'oportunitat de poder practicar el poc que sabia fora de l'aula, ja que les càrregues familiars eren importants i no tenia gaire temps per recordar i aplicar a la vida diària les paraules que havia après.

La primera dificultat amb què es va trobar la Rashida va ser la d'agafar correctament un llapis. No disposava d'aquest recurs tan bàsic per a tots nosaltres i tan desconegut per a ella. No n'havia agafat mai cap i no sabia com utilitzar-lo. Fer una simple línia recta o una creu era tota una odissea per a ella. Aquest fet li impedia poder seguir la classe amb normalitat. En una simple fitxa d'unir amb fletxes, ella perdia molt més temps que qualsevol altra companya que havia estat escolaritzada, encara que només fos mínimament, però que ja tenia assimilats aquests recursos bàsics d'aprenentatge. Com que els recursos acadèmics de la Rashida eren inexistents, la professora va haver d'explicar-li, amb molta paciència, què és el que havia de fer en cada fitxa i ensenyar-li a utilitzar les eines bàsiques necessàries per poder desenvolupar l'activitat que se li demanava.

El fet de no haver estat alfabetitzada ni escolaritzada significava que, a banda de no tenir l'escriptura com a eina i suport en l'aprenentatge, també li mancaven altres recursos: seguir un ordre en la lectura, encara que fos visual (d'esquerra a dreta, de dalt a baix); reconèixer i reproduir numerals; dibuixar, encara que fos de forma esquemàtica; resseguir o fer formes i signes bàsics: ratlles, cercles, creus, fletxes, signes...; utilitzar i respectar el material de l'aula; saber estar a l'aula; respectar el torn de paraula... Com a substitució de l'escriptura, va ser necessari l'ús d'un mètode alternatiu: es van utilitzar colors, ritmes, gestos, imatges, signes, símbols, retallar i enganxar...

Finalitzat el curs, es va poder comprovar que la Rashida havia aconseguit una millora substancial en la comprensió i l'expressió oral i mostrava voluntat a continuar el seu aprenentatge. Aquí és on va venir el problema. No hi havia cursos adequats per poder oferir-li una continuïtat. L'únic que podia fer era dirigir-se a un centre on pogués ser

alfabetitzada, només llavors podria seguir amb els següents nivells de català. De les seves companyes, només les que havien estat alfabetitzades mínimament van trobar continuïtat en els cursos bàsics de català.

Malauradament, la Rashida no va continuar amb els seus estudis, a causa de les càrregues familiars i de la dificultat de trobar un centre on l'aprenentatge de la lectoescriptura pogués conciliar-se amb les seves obligacions, i on el clima d'acollida acompanyés com fins aleshores la seva experiència d'aprenentatge. La seva aventura amb el català va acabar aquí. Una autèntica llàstima! I com ella, segur que li ha passat a moltes més dones que es troben en la seva situació.

6. Ni hao, Li!

En Li era de la regió autònoma de Xinjiang. Igual que la seva família, va passar bona part de la seva infantesa ajudant els seus en el cultiu del meló i del raïm. Un dia, però, els seus pares van decidir traslladar-se a Barcelona, ja que per un xinès és molt important i valorat poder tenir un negoci propi. Van pensar que aquesta ciutat seria una bona opció.

En Li tenia 20 anys quan els seus pares van prendre aquesta decisió. Ell no va tenir més remei que acceptar-ho i seguir la seva família en aquesta nova aventura. En arribar a Barcelona, en Li no entenia gens ni mica l'estil de vida de la gent de la ciutat i de seguida es va adonar que el castellà no era l'única llengua que es parlava. N'hi havia una altra que es deia català. En un primer moment, no va veure la necessitat d'aprendre aquesta nova llengua, ja que considerava que no era imprescindible per poder ajudar al negoci familiar. El seu món era el negoci familiar i les relacions que mantenia se cenyien als seus pares i als amics de la família, també d'origen xinès. De mica en mica, però, en Li va anar-se acostumant a sentir aquesta llengua. Els clients la parlaven entre ells i també veia rètols escrits que no entenia. Va creure que seria interessant aprendre-la per poder-se integrar a la seva nova vida a la ciutat.

Es va informar i va veure que s'oferien cursos gratuïts. S'hi va matricular. El primer dia que hi va arribar el va sobtar la quantitat de nacionalitats que es barrejaven. Hi havia gent procedent de totes les parts del món. En Li era molt tímid i li costava relacionar-se amb la resta de companys, però a poc a poc s'hi va anar integrant. El curs estava enfocat a l'aprenentatge de la llengua de manera oral. El més important era aprendre a usar-la en un context. A en Li li va costar acostumar-se a aquest mètode de treball, ja que ell estava avesat a un sistema d'estudi que bàsicament es caracteritzava per la memorització i la repetició. En aquest curs, primer li van ensenyar un nou alfabet i després li van ensenyar estructures lingüístiques habituals i els verbs, amb els quals va suar tinta, ja que ell no estava acostumat a utilitzar tants temps verbals.

Quan el curs va acabar en Li va decidir matricular-se al següent nivell. Va aprendre molt i va conèixer gent nova, gent a la qual l'unia l'interès per aprendre aquesta nova llengua. Els seus pares van veure molt útil que en Li conegués les dues llengües, ja que els ajudava en el negoci familiar. No obstant això, sempre van procurar que no perdés les seves arrels.

7. L'Aisha, una menor no acompanyada

És la primera vegada que em demanen escriure sobre els joves amb els quals comparteixo unes hores al dia descobrint lletres i paraules, llegint el món i alhora imaginant-ne un altre on tinguin un lloc on poder ser. Escriure sobre ells i elles no és una tasca fàcil, voldria que hi fossin tots i totes amb els seus paisatges, orígens, memòria i històries de vida. Per motius evidents no és possible relatar cada vivència, ni nombrar tots els protagonistes, l'únic que puc fer és recuperar el meu quadern de bitàcola, un dietari on de tant en tant dibuixo petits esbossos sobre l'experiència en el terreny educatiu. D'alguna manera allò viscut dintre i fora de l'aula em dona les coordenades per seguir navegant per aquest territori fascinant i ple d'interrogants, que no deixen d'obrir-se en els altres àmbits de la vida, horitzó enllà.

Entre la mar de línies, paraules, imatges i records ha sorgit del fons de la memòria l'Aisha. La seva història té molts lligams i complicitats amb altres joves que han hagut d'emprendre un viatge molt llarg. Un viatge on els referents familiars gairebé sempre hi han estat, tot i que separats per milers de kilòmetres. Quan la pobresa econòmica i les dificultats per comunicar-se s'imposen, la distància acaba distanciant.

"L'Aisha no és que sigui representativa del col·lectiu conegut com a Menors No Acompanyats o Sense referents familiars (MNA). M'agradaria allunyar-me de les generalitzacions perquè redueixen i sovint acaben homogeneïtzant tot un "acompanyament" col·lectiu tan divers en orígens com en cosmovisions. Són joves que tenen els seus pares lluny, i aquí encara que sigui petita tenen una xarxa d'amics, educadors, familiars no directes o que no poden fer-se'n càrrec, i fins que són admesos dintre del circuit de protecció poden arribar a passar molt de temps sense cap referent adult. Any rere any es van succeint rostres, mirades, històries i relats compartits, complicitats, riures, soledats, llàgrimes, frustracions, emocions i sentiments contradictoris que em ressona a alguna cosa ja viscuda: l'adolescència pura i radical."

Adolescència i projecte migratori són dos processos molt complexos que aquests joves viuen en primera persona. El dol que comporta el fet migratori i la sensació d'abisme que es presenta davant les portes del món dels adults fa que moltes vegades la ràbia i la frustració siguin "trets característics" deixant de banda la força, l'esperança i l'alegria que sovint els caracteritza. Per aquesta raó, em prendré la llibertat de deixar

en un segon terme la nomenclatura MNA per donar lloc a les vivències d'una noia que em va mostrar la im-portància i la força de les paraules no parlades.

Vaig conèixer l'Aisha ara farà quatre anys

Encara recordo la seva mirada i com els seus ulls negres i profunds em miraven buscant respostes i fent-me preguntes a les quals no podia respondre perquè no les donaven ni els llibres, ni les fotocòpies ni les operacions matemàtiques. La seva tímida feia que segués al costat de la porta, per poder sortir ràpidament quan acabava la classe; no confiava en ningú i va necessitar cert temps per trobar el seu espai. Amb els dies va agafar la confiança necessària per deixar-se anar. Tenia molta necessitat de comunicar d'on venia i com era el seu poble i la seva llengua, l'amaziga i no el bereber com jo l'anomenava. "Maria, bereber no, amaziga que vol dir persona lliure", em va dir un dia. *"Bereber ens ho diuen els que no ens volen...i creuen que som menys, que som com animals, i que no sabem res"*.

Aquell dia vaig constatar la importància de conèixer la història dels pobles, els orígens dels joves, qui són, què desitgen. Conèixer i entendre la diversitat que hi havia dintre de l'aula era la matèria més important. La història dels pobles no només s'aprèn en els llibres que parlen de política, l'organització socioeconòmica o dels conflictes bèl·lics, la història dels pobles s'aprèn coneixent la vida quotidiana de persones anònimes, protagonistes de la història col·lectiva. Les històries de vida formen part de la intimitat, de la calaixera dels *sentiments*, on els calaixos s'obren amb la clau de la confiança.

L'Aisha no va "obrir-se" a la classe de català, tampoc a la de castellà, no va dir res quan aprenia les divisions ni el nom dels maleïts números que coneixia perfectament, en la seva llengua. L'Aisha ens va explicar la seva història després d'un temps, va ser fora de l'aula, al menjador popular de les Planes, un dia de festa, quan celebràvem la festa del Sacrifici del xai (Eid al-Adha)

Un dia de festa a Les Planes

Els joves preparaven les brases i la carn, es feien fotos i vídeos, uns ballaven, els altres tocaven la darbuka fins a l'extenuació, les noies tímidament compartien balls amb les educadores... Un petit grup de joves i educadors compartíem un te amb menta mentre preparàvem els kefta (broquetes de carn picada amb espècies). Durant la conversa van sorgir preguntes sobre el seu país, quant de temps feia que estaven aquí, com se celebra la Festa del Xai. Hi havia un clima molt càlid tot i que les ninetes dels ulls de l'Aisha es van omplir de nostàlgia i va començar a parlar...

Un dels joves gaudia omplint els gots amb la solemnitat pròpia de l'hospitalitat inherent dels pobles del sud. L'olor del te amb menta que es desprenia dels gots fumejants ens van fer viatjar fins als carrers de l'Al-Husayma (l'Alhucemas), una ciutat

situada al nord-est del Marroc. El nom d'aquesta ciutat vorejada pel mar Mediterrani és com el de la planta silvestre, coneguda com a espígol, que desprèn una olor fresca i relaxant; la mateixa que reflectien els seus moviments i gestos.

Entre glop i glop, les seves paraules ens van portar a les platges on el seu pare feinejava arreglant les xarxes de pesca i les esquerdes d'una petita embarcació. La seva mare treballava a casa de sol a sol: *“Les dones treballen molt. La meua mare cada matí portava càntirs plens d'aigua, per poder rentar la roba, cuinar, netejar la casa i fer el menjar. Cuidava de tothom, sobretot dels avis que eren molt grans i necessitaven ajuda per fer-ho gairebé tot”*.

Tot i que durant l'estiu la ciutat s'omplia de turistes i començava a haver-hi molta feina en aquest sector, la família de l'Aisha vivia en condicions molt precàries. El seu pare era pescador assalariat i cada vegada tenien més problemes per pescar en alta mar. Els germans grans van marxar a Nador i a França a buscar un futur millor, tornaven alguns estius per vacances i pel Ramadà. L'Aisha comentava que des que va arribar aquí va començar a entendre algunes coses: *“Ells no volien que anés a França ni enlloc, creia que no m'estimaven. Ara penso que potser tenien raó, no és tan fàcil..., potser van tenir problemes com jo, però mai no ens van dir res i no volien que em passés el mateix.”*

Un treball de mainadera i més

L'Aisha va arribar a l'Estat espanyol gràcies a l'ajuda d'una senyora molt rica de Nador que estiujava en una segona residència de la seva ciutat. La seva mare durant l'estiu feia de mainadera de les seves filles. El dia que a l'Aisha li varen oferir per anar a Melilla a treballar com a mainadera, no s'ho va pensar dos cops. Li agraden molt els infants, havia “fet de mare” amb les seves germanes petites. Estava segura que d'aquesta manera podria ajudar la seva família i potser estudiar a la universitat. La seva mare i el seu pare van dipositar tota la confiança en aquesta senyora creient que ho arreglaria tot, passaport, visat, feina, casa..., una vida i un futur millor.

A Melilla les coses no varen ser com esperava. No només treballava com a mainadera, sinó que feia totes les feines de la casa. No tenia temps per sortir i el somni d'estudiar i ajudar la seva família s'esvaïa cada dia que passava. Tenia sentiments contradictoris, aquella gent l'estava ajudant, però ella sentia que no era així, potser hauria de tenir més paciència, un mes era molt poc temps...: *“Només treballava, no tenia temps lliure, no em deixaven sortir al carrer ni tenir relació amb ningú que no fos de la família. Em deien que havia de ser molt curosa perquè els “meus papers” encara estaven en tràmits i ells podrien tenir problemes i els meus pares també, jo no sabia què volien dir..., això dels papers semblava molt important”*.

Les primeres setmanes va tenir contacte via telefònica amb la seva mare, i per no fer-la patir li va dir que estava molt bé i que hi havia molta feina i possibilitat de fer moltes

coses, inclús l'havien convidat a anar de vacances a Madrid. Aquella mateixa setmana van viatjar amb el Ferry, era la primera vegada que creuava l'estret, coneixeria aquella Espanya de la qual tothom parlava, un lloc ple d'oportunitats... Mai va saber molt bé com va anar tot, però de cop i volta i sense voler-ho va canviar de feina, de ciutat i ara sentia que de país. Per primer cop va veure el seu passaport, molts policies i militars, preguntes, diners i mentides. *“Melilla era semblant a la meva ciutat, hi havia un barri com el meu, la gent parlava àrab i també amaziga. Molta gent vestia com nosaltres i les olors, els colors, les cases i els carrers eren com a casa”.*

De Madrid només coneixia un equip de futbol i poca cosa més. Molta gent, molts cotxes i semàfors, moltes botigues, un tren que anava per sota terra, un idioma nou, i molta soledat. Es tornava a repetir la mateixa història, promeses, prohibicions, i xantatge. Li van assegurar que tindria un sou i que li arreglarien els seus documents, però passaven els dies i res canviava. Van prohibir-li sortir de casa i no la deixaven parlar amb ningú, ni tan sols amb la seva família, una altra vegada la por de no tenir els papers en regla i la tristor de no sentir la veu de la seva mare. *“Jo només pensava com poder parlar amb la meva mare per dir-li que estava bé. Les vacances acabarien i tornaria a Melilla, més a prop dels meus, no volia viure més amb aquella gent que em tractaven com si fos un animal”.*

Un dia va decidir fugir. Va estar un parell de dies sola, intentant trobar un lloc on aixoplugar-se. L'hivern allà era molt fred. Coneixia l'estació d'Atocha perquè va viatjar des de Sevilla amb un tren molt ràpid. Va sobreviure gràcies a l'ajuda de la Fatiha, una dona marroquina que treballava en una cafeteria pels voltants de l'estació de tren. La va portar a casa seva, un petit pis del barri de Lavapiés, on va poder menjar i dormir. Era la primera vegada en molt de temps que sentia la calor de la llar. A la setmana següent la Fatiha li va dir que no la podia seguir ajudant, la seva companya de pis arribaria en pocs dies i no es podia quedar amb elles: Malgrat això li va buscar una solució. El suport mutu es va donar i una veïna de Costa d'Ivori li va facilitar les dades d'una noia que vivia a Barcelona en un centre de menors, per joves que no tenien família o que no se'n podia fer càrrec. La Fatiha va comprar-li un bitllet d'autobús, roba d'abric i llaunes de menjar i uns quants euros, la va acompanyar i es van acomiadar. *“Encara guardo el seu número de telèfon i la truco cada mes, és com si fos la meva germana gran. No sé que hagués fet sense ella. Em va ajudar molt, no sé que hagués estat de mi.”*

En un pis tutelat. La Mariame

A partir d'aquí va començar un altre periple, del qual en coneixem una mica més.

Totes les noies que vénen i participen en el projecte de la nostra entitat són joves que viuen a CRAE o pisos tutelats amb els quals treballem coordinadament. Aquests joves

cada vegada són d'origens més diversos, però les noies que són de països extracomunitaris han de superar més obstacles. Aquests joves tenen una doble condició jurídica: són immigrants i alhora menors. Les administracions competents tenen el deure de tutelar-los, tot i que desgraciadament la llei d'estrangeria està per sobre de la llei del menor, i es converteix en un procés ple de contradiccions que crea resistències i molta frustració:

“En el centre hi havia nenes més petites i més grans. Hi havia persones grans que ens cuidaven, però jo sentia que ningú em volia explicar què passava, no confiava en ningú, esperar, paciència... Qui eren aquelles persones? Per què tantes preguntes? La policia va venir a veure'm, què volien? Havia fet alguna cosa dolenta? Un metge em va fer moltes radiografies del canell, volien saber quants anys tenia, jo tenia 15 anys, però no tenia cap paper que ho digués i tenia la sensació que no em creien. Quan van arribar uns papers del meu poble em varen dir que ja em podia quedar, que m'arreglarien els papers i que havia d'estudiar. Més promeses, una altra vegada, ja no creia ningú...”.

Durant la conversa es va apropar la Mariame, la noia de Costa d'Ivori que va contactar quan va arribar a Barcelona. Ara vivia amb ella en el mateix centre i eren molt bones amigues. La Mariame la va ajudar molt, sobretot a entendre els nous codis com ara les normes del centre, moure's per la ciutat, sobreviure a les baralles que de vegades sorgien per un simple assecador de cabell o uns pantalons, i entendre la seva situació legal. L'Aisha ens va confessar que al principi creia que la DGAIA era una persona. Després va aprendre què significava estar tutelat, què era un certificat de naixement, un passaport i un permís de residència, tenir o no tenir papers, què volia dir falta administrativa, expulsió, retorn voluntari, drets i deures. *“Estava cansada d'explicar sempre el mateix, semblava un judici, provar la meva innocència, la meva edat, la meva història, tot podia ser una mentida... No entenia per què havia de passar tantes entrevistes”*

Tot i que des del meu punt de vista el sistema d'atenció té moltes fissures a nivell estructural, hi ha educadores i educadors que treballen en els centres, CRAE i pisos tutelats que fan un gran acompanyament pedagògic que dona als residents una autonomia personal i social que els empodera i els ajuda a créixer i a lluitar contra les resistències. En el CRAE on vivien, tenien molt clar que el millor lloc per a un menor és viure amb la seva família, però quan això no és possible intenten que el centre s'assembli bastant a una unitat familiar.

“Els papers”, una necessitat vital

Però l'Aisha no buscava una família, només volia tenir papers i poder treballar: “Al principi em portava malament, tenia odi dintre, com foc, el cor es tornava dolent, ja no

era pur. Volia plorar i només em sortien paraules dolentes. Jo només volia treballar, no volia ni cursos ni res, volia tenir diners per ajudar la meva família, però em deien que no podia treballar sense papers. Jo els deia que ja feia molt de temps que treballava, al meu poble, a Melilla, a Madrid. No entenia res, jo ja era un dona i no una nena petita.”

El te es va tornar amarg i vaig recordar moments complicats dintre de l'aula

Durant molt de temps l'Aisha no deixava que ningú se li apropés. Al principi va ser molt dur però vaig aprendre a llegir entre línies. Em vaig equivocar moltes vegades, fent inter-pretacions errònies. De vegades l'actitud de l'Aisha m'incomodava, ho sentia com un atac personal, res a veure amb això. Vaig haver d'aprendre a suportar la seva angoixa i a viure el conflicte com un element més del procés d'aprenentatge i trobar unes altres eines per transformar-ho en una altra cosa. Conviure amb la incertesa que comporta aquest acom-panyament i la voluntat de l'altra a ser acompanyada en aquest procés d'aprenentatge m'ha ajudat a trobar el canal de comunicació amb aquests joves. Conèixer la història d'aquesta noia ens va situar en un lloc diferent, en un terreny llaurat d'escolta i d'acollida, de silencis, de renecs i malentesos, de somriures, de molta paciència.

El temps, l'espai i poder veure les coses amb una mica més de distància van ajudar l'Aisha a trobar el lloc des d'on obrir-se i deixar-se travessar per la confiança, no només amb nosaltres sinó amb les seves educadores i educadors amb els quals, encara ara després dels anys, hi manté contacte. Quan va complir divuit anys va poder viure un temps en un pis de transició, on va tenir molt de suport. L'Aisha va treballar molt i va aconseguir fer un PQPI de la branca d'hostaleria, on va fer unes pràctiques en un petit restaurant del Maresme. El matrimoni que regentava aquest negoci, la Dolors i en Mariano, van saber veure tot el potencial que tenia la jove, treballava amb molta il·lusió, tenia molt bona mà per tractar amb els clients i d'alguna manera va trobar-se com a casa. En Mariano havia migrat de Múrcia i d'alguna manera compartia una història en comú amb l'Aisha.

Alguna de les vegades que hem coincidit sempre em recorda aquella festa on vàrem com-partir un te amb menta i la sensació d'haver trobat un espai de relació on poder compartir el dolor, les alegries però sobretot conèixer els altres des d'una altra posició trencant la distància que havia construït la soledat i les expectatives truncades.

Aquest podria ser un relat d'èxit, però no puc deixar de banda totes aquelles històries on els joves han acabat caient en el territori de l'exclusió social, potser els joves no han volgut recórrer un camí determinat, potser hauríem de redefinir i reinventar estructures ja caduques, potser té a veure més amb la societat moderna líquida orquestrada pel consum de la qual parla en Zygmunt Bauman: *“En un món de caràcter empresarial i pràctic com el que vivim (un món que busca el benefici immediat), tot allò*

que no pugui demostrar el seu valor amb xifres és molt arriscat (...). Perquè l'ésser humà ha deixat de tenir valor "humà" per passar a ser un simple objecte de producció o consum."

8. Karima, Fàtima i Milouda, dones treballadores

La Karima, la Fàtima i la Milouda tenien una cosa en comú: treballaven cuidant a persones grans. La Karima era una dona menuda i dinàmica. Les seves paraules estaven plenes de força i de reivindicacions. Sempre deia que havia patit molt per aconseguir els papers i que volia els mateixos drets que la gent d'aquí. Treballava en un restaurant, però es va enfrontar al seu cap perquè no li permetia treballar amb tota la dignitat i els drets que es mereixia. Va perdre la feina i llavors va començar a cuidar a una dona gran a les nits. Per això alguns dies venia mig adormida a les classes, però venia perquè tenia molt clar que volia seguir estudiant, aprenent i millorant.

Els ulls de la Fàtima miraven amb una tristesa llunyana, però ella sempre somreia, tan guapa i elegant, molt maquillada i ben pentinada. No va patir per aconseguir els papers, ja que es va casar de seguida amb un home de Cadis. Després es va separar i fa uns anys que cuida tres persones grans a la vegada i la seva situació d'interna no li permet tenir ni un espai ni un temps propi. Només la deixaven sortir per fer les classes i els diumenges. Això és el que més mal li feia, però aguantava, perquè volia portar la seva filla i cuidar-la. Aguantava, però, com la Karima, parlava de drets i els reclamava.

La Milouda, en canvi, era una dona molt tranquil·la i reservada. Parlava bastant bé castellà però parlava poc. Un dia em va dir que no es podia quedar més estona perquè havia de tornar a la feina. També treballava d'interna cuidant una dona de 80 anys. Només la deixaven sortir per fer les classes i el diumenge a la tarda. Vaig aprofitar per dir-li que té dret a un dia i mig de descans setmanal i vuit hores al dia. Amb els ulls mig plorosos em va fer alguna pregunta més i va marxar amb pressa. Uns dies més tard va aparèixer al despatx i va preguntar amb veu ferma *"quiero saber los derechos de trabajadoras"*. La vaig adreçar al Punt d'Acollida, on l'advocat la va assessorar i va veure que cobrava molt menys del que establia la llei. Després va participar en una altra activitat on dones de diferents orígens dialogaven sobre "ser dona". La Milouda va explicar que havia deixat els seus estudis quan va morir el seu pare i que havia vingut a treballar per mantenir la seva família, però que estava estalviant i volia tornar al Marroc i fer una carrera universitària.

9. L'Hicham i la Nígor, amb estudis reglats

L'Hicham

L'Hicham va arribar a Barcelona l'any 2007. És marroquí i té 33 anys. Des del primer moment, va començar a estudiar castellà. Destaca a l'aula pel seu interès i per la seva capacitat d'aprendre. Actualment viu amb la seva tieta i amb la seva cosina, que també és la seva dona perquè es va casar "pels papers". Curiosament, la seva tieta va ser la primera dona marroquina que va venir a viure a Barcelona, o això diu ell, fa més de 30 anys. Va ser ella qui va recomanar a l'Hicham d'anar a l'escola a aprendre castellà. Ella ja el parla perfectament, però va anar a l'escola perquè no sabia llegir ni escriure.

L'Hicham, en canvi, ha estudiat formació professional: és instal·lador tèrmic. Però tota la seva formació li serveix de ben poc aquí, ja que els títols no es convaliden fàcilment i la seva situació no li permet treballar legalment. Tot i que li agradaria exercir la seva professió, diu que treballaria de qualsevol cosa. Com que no treballa, té molt temps lliure, així que intenta fer cada dia una activitat diferent: anar a la biblioteca, fer la compra, anar a l'oficina per intentar canviar la targeta de residència... També diu que no té amics aquí, encara que ha conegut moltes persones al centre.

L'Hicham domina perfectament l'àrab i el francès. També parla amazic i diu que és "*catalán de Marruecos*". Aquestes llengües són etiquetades com a dialectes orals, ja que a l'escola la formació es fa en àrab i en francès, a partir dels 9 anys. Parlant amb l'Hicham, m'adono que al Marroc existeix una diferència entre la llengua escolar, l'àrab i el francès, i la llengua familiar, que és considerada de forma pejorativa. Això pot influenciar en la visió que es pugui construir del català i de la importància del seu aprenentatge.

Les persones nouvingudes desconeixen la llengua de la societat d'acollida, però arriben amb uns coneixements previs (acadèmics, vitals, lingüístics...). A més, si han estat escolaritzats, tenen una determinada visió de l'escola i de com s'aprèn una llengua. Els seus coneixements de llengües i les seves habilitats adquirides sovint facilita l'adquisició de la L2. En aquest cas, a l'Hicham li ha estat més fàcil aprendre el castellà, ja que coneix molt bé el francès. Si l'Hicham té una gran facilitat per aprendre nous idiomes pot ser gràcies a la seva formació prèvia i al grau de coneixement i ús de l'àrab i del francès.

Aquestes llengües les va aprendre a través de mètodes basats en la gramàtica i l'escriptura, bàsicament memorístics. Per aquest motiu, se sentia bastant incòmode amb la metodologia comunicativa emprada a les classes de Castellà Oral. A poc a poc, aquesta metodologia va haver de canviar per adaptar-se a les demandes d'uns participants amb uns alts nivells de formació prèvia i de coneixement d'altres llengües. Es van introduir aspectes més gramaticals i s'utilitzava l'escriptura com a suport i mitjà

d'aprenentatge regularment. A la vegada, els participants també es van anar adaptant als canvis que suposa aprendre una llengua amb un mètode comunicatiu.

A l'Hicham li sembla bé treballar en grups petits, però creu que també s'han de fer classes on el professor explica. A més, opina que a l'aula hi ha persones de moltes nacionalitats, i que per això tothom ha de fer l'esforç de parlar en castellà dins de classe. La seva principal queixa pel que fa les classes ha estat sempre la mateixa: fer més hores de formació. Actualment el curs es realitza tres dies a la setmana, dues hores cada dia. A més, dura només un trimestre, ja que hi ha molta llista d'espera. Tot i així, l'Hicham ha aconseguit assistir durant els tres trimestres. Ens diu que també li agradaria fer classes de francès, per millorar-lo i per no oblidar-se'n.

La Nígor

La Nígor té 25 anys i també participa en el curs de castellà oral. Va néixer a la República de Tayikistan, un país que jo no coneixia abans de conèixer-la a ella. Parla quatre idiomes: el tayiki, el farisi, el rus i l'anglès. Per tant, domina tres alfabetos (àrab, ciríl·lic i llatí). Aquests idiomes també els va aprendre a partir de la gramàtica i diu que li és més fàcil aprendre a partir de l'escriptura. La Nígor ha estudiat la carrera universitària d'economia, però a Espanya no pot exercir la seva formació, ja que no posseeix ni la targeta de treball ni la de residència, i en uns mesos haurà de tornar a marxar.

L'Hicham i la Nígor

Va conèixer l'Hicham a la classe de Castellà oral. Els dos diuen que a l'aula s'ha creat un espai d'interrelació entre persones de diferents orígens i cultures i que els ha permès conèixer gent nova, ja que a Espanya la seva xarxa social és molt reduïda.

La relació entre l'Hicham i la Nígor és molt estreta i han establert un vincle afectiu molt intens i vertader. És per aquesta raó que tenen una gran motivació per aprendre castellà, ja que és l'únic idioma que comparteixen i amb el qual tenen l'oportunitat de conèixer-se més profundament i establir més formalment aquest vincle. Si l'aprenentatge de les segones llengües millora quan es té una percepció positiva sobre l'idioma que s'aprèn, ben segur que per a ells aprendre castellà serà una tasca fàcil i enriquidora.

Poc a poc, l'Hicham i la Nígor es van incorporar a les dinàmiques de l'escola del centre i es van convertir en membres actius de la comunitat. L'aprenentatge de la llengua els havia proporcionat el principal mitjà per a la participació.

Actualment l'Hicham continua assistint a les classes. Tot i que els continguts es repeteixen, sempre es fan de manera diferent i aprèn coses noves, a la vegada que

ajuda a la resta de companys i companyes. La Nígor va haver tornar a Tayikistan perquè caducava el seu visat de turista.

Un any després...

Estava treballant al despatx del centre quan va aparèixer de cop el pare de la Nígor preguntant per mi. Em portava un regal de part de la seva filla. Poc després la Nígor em va afegir al "facebook" i vam parlar una mica. Entre anglès i castellà em va preguntar per l'Hicham. Jo li vaig dir que fa poc l'havia trucat per error i que sabia que estava bé, treballant al camp a Andalusia. Potser algun dia ens tornarem a trobar.

10. Lèssia, nascuda a Ucraïna

La Lèssia és una dona d'Ucraïna d'uns 45 anys que va venir a aprendre castellà durant dos cursos. Havia arribat a casa nostra feia gairebé 5 anys i estava a punt de rebre la residència permanent. Era una dona molt afable, que feia sentir molt a gust a tothom que estigués al seu costat. Era llicenciada en el que aquí equivaldria a INEF, però treballava en el camp de la neteja. No obstant això, se sentia afortunada perquè treballava per una empresa i tenia el seu contracte i el seu permís de treball, moltes altres dones no tenen tanta sort i treballen a l'economia submergida.

Malgrat dedicar-se a la neteja estava molt contenta d'estar en aquest país perquè tant ella com el seu marit tenien feina i podien tirar endavant la família. Després de la caiguda de la URSS la vida a Ucraïna es va fer molt difícil i aquí havien trobat un futur. El seu marit havia vingut abans que ella i s'havia espavilat. Més tard va arribar ella amb els seus dos fills adolescents. Havia començat a treballar per l'empresa de neteja però treballava sola, la qual cosa va fer que aprengués un castellà per fer-se entendre però amb moltes incorreccions. El seu marit, en canvi, parlava prou bé el castellà i els fills van aprendre català i castellà ja que havien estat escolaritzats aquí.

El que recordo amb una mica de mal gust de boca era la manera com el marit o la filla adolescent la corregia sense contemplacions quan feia alguna incorrecció. Suposo que no se n'adonaven, però utilitzaven un to de superioritat que des de fora no semblava el més adequat. No és la primera vegada que m'he trobat amb una situació com aquesta, sobretot amb dones magribines; els marits arriben primer i s'espavilen a fer-se entendre, les dones i els fills arriben després, els fills s'escolaritzen i la dona (ja sigui perquè es queda a casa per la cura dels fills o perquè acaba treballant a l'economia submergida) no acaba d'aprendre bé la llengua, cosa que acaba afectant la seva autoestima. A les classes intento tenir molt present aquest fet perquè estic convençuda de les seves capacitats i procuro mantenir altes expectatives en els seus aprenentatges.

11. L'esperança d'en Mustafà

En Mustafà és un jove de 18 anys, va néixer el 7 de desembre de 1995 i va créixer en una zona rural de Ghana però ja porta sis anys lluny de la seva llar i deu o onze mesos a Espanya. Després de molts esforços i dificultats actualment viu amb tres companys en un pis situat en un barri de Barcelona, mentre es forma i està pendent de regularitzar la seva situació.

En Mustafà prové d'una família molt pobre i nombrosa, quan se li pregunta incideix en la precarietat i la misèria dels pobles del seu país: *“La meva família és a Àfrica, és molt pobre i molt problema amb això, per això vaig venir aquí”*. El seu pare ha tingut quatre dones de les quals només en viu una i conviu amb els més de vint fills en una casa molt petita, on dormen fins a deu persones en una mateixa habitació. *“La meva família és molt gran, per la meva mare nosaltres som 5 germans, pel meu pare en som 21 o 25 ara. El meu pare té quatre dones, però ara li'n falten tres. La meva mare va morir quan jo tenia 7 anys.”* Dels cinc germans, el gran té 33 anys; el segon, 28; el tercer, 26 o 27; després l'única germana, 21 o 22; i finalment el nostre protagonista, de 18 anys, és el petit. La relació entre germans és bastant bona, parlen per telèfon de tant en tant. Com que a casa no tenen telèfon, quan volen contactar pare i germans es dirigeixen a casa d'un veí i truquen al mòbil d'en Mustafà, encara que ja fa dos o tres mesos que no parla amb la seva família.

L'economia de tota la família es basa en la cura i la venda de vaques, treball en el qual col·laboren tots els membres des de ben petits: *“Quan jo era un nen només cuidava les vaques, no jugava amb amics, ni amb els meus germans. Hi ha molt problema i no es pot jugar”*. En Mustafà explica com els nens dels pobles no poden anar a l'escola perquè és massa lluny. Els pares que volen dur els seus fills a l'escola han de traslladar-se a la ciutat, per tant, si no tenen diners, no poden estudiar. *“Jo mai he anat a l'escola. Jo he après a llegir i escriure aquí a Espanya sense saber res”*. Certament el seu procés d'aprenentatge ha estat molt ràpid i satisfactori, ja que en els 11 mesos que porta a Espanya el jove ha superat els nivells d'alfabetització i neolectura i actualment assisteix a classes de castellà d'acollida.

Ateses les circumstàncies d'extrema pobresa de la família i després de la mort de la seva mare, amb la qual es portava molt bé, en Mustafà i el seu amic somniaven amb anar a Europa per cercar un futur més prometedor, i d'aquesta manera van començar a organitzar un projecte migratori més personal que familiar. *“Quan jo tenia 12 anys, més o menys, jo tenia un amic més gran que jo i em va dir que volia anar a Europa, el meu amic tenia diners i em va dir que ell m'ajudaria i que quan volgués marxàvem tots dos”*. El noi va voler parlar-ho amb el seu pare, però no va obtenir el permís desitjat: *“El meu pare no volia que marxés, sóc el seu fill petit i no volia que deixés la casa per buscar-me la vida. Jo sóc l'únic que he marxat”*.

Sense el consentiment patern els dos nens van iniciar el seu viatge. Al primer dels destins, Mali, van arribar en autobús i es van buscar la vida durant uns mesos gràcies a la feina del seu amic, que es dedicava a brodar samarretes i altres tèxtils amb una petita màquina de cosir. Quan van estalviar alguns diners i van tenir la informació necessària van decidir viatjar fins a Algèria, però van tenir problemes: *“Vam anar en jeep un tros i després caminant. Durant el camí ens van robar el menjar, l’aigua, els diners. Ho fan amb tota la gent que vol passar de Mali a Algèria, no és policia, només roben. Tenen un cotxe de guerra, amb coses de guerra i quan vénen et penses que és policia però no, et llencen a terra i et treuen tot de les butxaques”*. En Mustafà i el seu amic es van quedar sense diners, sense aigua i sense menjar. Una vegada a Algèria van estar “buscant-se la vida” en un poble de la frontera, però volien seguir el seu camí cap al Marroc, on van quedar-se durant tres anys en tres ciutats diferents. Durant aquest temps els dos joves van separar-se i desgraciadament el viatge de l’amic gran d’en Mustafà va acabar massa d’hora: *“Ara el meu amic és mort, quan volia venir a Espanya la pastera va tenir un accident...”*

Al Marroc hi va haver molta gent que va ajudar en Mustafà, ell mateix explica que uns amics marroquins el van ajudar a creuar l’estret sense haver de pagar-los res i relata la seva experiència: *“Vaig venir amb una zòdiac de set metres amb vuitanta set persones. Era de nit i vam estar com 12 hores al mar. El mar estava tranquil però passes molta por perquè quan passa una hora i no has vist cap muntanya...”*. El desembarcament va ser en un poble de Granada. *“Quan vam arribar la persona que conduïa la pastera va sortir corrents perquè deia que tenia problemes amb la policia, però com que jo no coneixia el poble i no sabia on anar vaig marxar amb la policia. Em van dir que jo no tindria problemes amb la policia”*. Com que el noi no duia cap mena de documentació i aparentment podria passar per major d’edat imaginem que la policia no li va donar l’atenció necessària i va deixar que continués el seu camí. A Granada va conèixer un noi marroquí que li va aconsellar que anés a Barcelona perquè trobaria molts compatriotes del seu país, li va pagar el bitllet d’autobús i li va donar 25 euros pel que pogués necessitar.

Quan va arribar a l’estació d’autobusos de Barcelona va decidir demanar ajuda a uns policies: *“Jo no coneixia ningú i vaig preguntar a uns policies, em van dir que anés a una ONG que estava a Plaça Espanya, em van dir com anar en metro. La ONG em va dir que com que no tenia document, no podien fer res, que no tenien cap ajuda per mi perquè no tenia passaport i em van enviar a l’advocat”*. La Fundació a la qual van derivar en Mustafà compta amb diversos lletrats socials especialistes en casos de menors immigrants i allí van començar a estudiar la seva situació. A més, a la mateixa oficina va poder contactar amb dues educadores que van poder donar-li un cop de mà en la recerca de recursos i va conèixer als que ara són els seus amics més propers a la ciutat. *“Als meus amics els vaig conèixer a Plaça Espanya on està l’advocat. Allí cada*

persona té els seus problemes. Ens vam preguntar: “Jo sóc de Ghana, i tu?”. “Jo també sóc de Ghana”. “On vius?” “Visc molt a prop...”, i allà vam decidir ser amics. I a poc a poc, som família.

Tot i que en Mustafà va arribar a Barcelona al maig de 2011 sent menor d’edat, no va accedir a un centre de protecció de menors fins mesos més tard. La falta de documentació i la suposada majoria d’edat diagnosticada per les proves del canell van dificultar els tràmits obligant el noi a malviure al carrer durant aquest temps. *“Vaig haver de trucar a casa perquè m’enviessin el certificat de naixement, i me’l van enviar. Als dos mesos vaig fer el meu passaport. Jo al meu país mai he tingut passaport”.*

Juntament amb els tres compatriotes que va conèixer a l’oficina de l’advocat van decidir seguir junts el seu camí. Justament el mes de maig va coincidir amb el moviment 15M a la Plaça Catalunya on van ser acollits els quatre nois a les tendes de campanya d’alguns participants de la protesta. Però a finals de maig es van desallotjar les principals acampades de l’estat i els nois van tornar a trobar-se al carrer, encara que per sort van ser acollits per un amic ghanès. *“Després vam trobar un senyor de Ghana que ens va dir que quan no tinguéssim on anar a dormir que anéssim a casa seva que no passava res, era una casa ocupada”.*

En aquests mesos en Mustafà va trobar suport en una entitat en la qual treballa una de les noies que es va trobar a l’oficina de l’advocat. D’una banda se li va oferir formació, oportunitat que va saber aprofitar molt bé ja que des d’aleshores assisteix tots els matins a classes de competències bàsiques i rep un acompanyament per part de les treballadores de l’entitat. A més, una de les educadores va acollir el noi a casa seva durant una temporada mentre se solucionava la seva situació, i més tard va pernoctar uns dies en un alberg de persones sense sostre. Segons explica en Mustafà, a l’alberg hi havia moltes persones grans, toxicòmans i més malalts, amb els quals no li va agradar compartir dormitori ja que l’angoixava contagiar-se d’algun mal. *“Després vaig anar a l’alberg, a l’alberg hi ha molts malalts, és molt dolent, vaig estar-hi dues setmanes, em feia por perquè tens un malalt al costat..., jo tenia tos...”.*

A l’agost, després de l’arribada del certificat de naixement que demostrava la seva minoria d’edat a les administracions espanyoles, en Mustafà va ser internat en un centre de protecció de menors. Però la seva estada allí no va durar ni dues setmanes. Suposadament la seva documentació podria haver estat falsificada i no tenir validesa. Es va prendre com a única referència el resultat de les proves mèdiques de les quals es despenia la majoria d’edat del jove. *“Tot i que tenia 17 anys em van dir que havia de marxar”.* L’experiència d’en Mustafà al centre tampoc va ser agradable perquè, segons relata, hi havia un grau alt de conflictivitat. Es va sentir fortament discriminat pels educadors, majoritàriament d’origen marroquí, i pels seus companys, també marroquins, que en ser majoria exercien un lideratge important: *“Al centre estava molt*

malament perquè la gent d'allà no vol a gent d'altres països, la gent d'allà tots són marroquins, tots els educadors són marroquins i no els agraden els negres. Hi havia un educador espanyol que era molt bo i em va ajudar, era molt tranquil. Allà els nois que feien alguna cosa malament i parlaves no trobaves cap resposta positiva, ells tenen la veritat més que tu. Es barallaven sempre”.

En Mustafà va ser expulsat del circuit de protecció sense documentació i immediatament va ser acollit en un programa d'habitatge d'una fundació. Però la inadaptació del jove a les normes establertes i la difícil relació amb l'educadora del pis van fer que fos expulsat per mal comportament, per la qual cosa es va veure, una altra vegada, en situació de carrer. Mentre treballadores de l'entitat on rep formació intentaven trobar un pis a través de la derivació del jove a altres recursos especialitzats, es va aconseguir vincular-lo a una important associació que va assumir la mantenció i l'habitatge amb el seguiment d'una treballadora social.

Actualment en Mustafà se sent més tranquil encara que està preocupat per la seva situació d'irregularitat; segueix vivint al pis on, fins al moment, li renoven el contracte cada tres mesos i es troba recolzat pels recursos que li donen suport: l'entitat de formació i acompanyament, l'associació que li proporciona habitatge i mantenció i la fundació on l'advocat intenta resoldre el permís de residència i de treball. *“Ara visc en un pis amb quatre companys, tres de Ghana i un del Marroc. A casa no hi ha problemes. La treballadora social ve cada divendres i fem reunió. El barri és molt tranquil, hi ha molt de respecte, jo vull quedar-me a viure aquí”.*

En Mustafà es desperta d'hora tots els matins per anar al centre de formació i, encara que les classes no comencen fins quarts de deu, ell ja està allà a les nou per trobar-se amb els amics, connectar-se a internet o estudiar castellà en un espai d'acollida on se sent reconfortat. Al migdia dina a casa i a les tardes assisteix a classes a l'altra associació, tres dies a la setmana. Les dues tardes que té lliures les dedica a assajar amb un grup de música que ha format amb els seus tres amics ghanesos: *“Anem a cantar a una casa ocupada d'un ghanès que fa molts anys que té experiència de cantar i té un estudi de música per a la gent de Ghana, i blancs i tots. Els meus amics viuen a la casa ocupada perquè ells no tenen cap ajuda”.* Finalment els dissabtes al matí fa un curs de cuina de quatre mesos de duració. Totes aquestes activitats les alterna amb les pregàries que practica a la mesquita, on acudeix diàriament diverses vegades per resguardar-se de les seves inquietuds i enfortir, d'alguna manera, els trets d'identitat que l'aproximen a la seva cultura: *“Jo sóc musulmà, vaig a resar a la mesquita cinc vegades al dia, per mi és molt important”.*

De moment en Mustafà vol aprofitar totes les oportunitats formatives que li ofereixin, i certament, hi posa un gran interès i hi assisteix amb molta responsabilitat. A causa de les circumstàncies d'irregularitat administrativa no s'atreveix a buscar feina i prefereix

esperar que la situació millori. *“Aquí no he buscat feina mai perquè no tinc document i quan buscava no trobava feina pels meus anys. Ara vull estudiar molt i després treballar. Tots els treballs que jo trobi treballaré, per poder ajudar la meva família, perquè la meva família és molt pobre. M’agradaria quedar-me a viure per sempre a Barcelona i ajudar la meva família”.*

12. Sense llar: alegres i indignats

Ja fa dos anys que em vaig topiar de cop amb la precarietat en què viuen algunes de les persones que tenim a classe. De vegades ni ens n’adonem, si no preguntem o no ens hi interessem, i pensem que les absències i les cares de son o fatiga es deuen a l’avorriment.

Un dia el Tom va venir a buscar-me al despatx per dir-me que al “seu educador” li semblava molt bé que féssim sortides amb el grup de classe. Jo li vaig preguntar de quin educador em parlava. Llavors em va dir una frase que encara recordo perquè, en aquell moment, em va sorprendre molt: *“como me vivo en la calle...”*. A poc a poc vaig anar coneixent la seva història. El Tom era belga i havia caigut en un alcoholisme que l’havia portat a viure al carrer. Ja ho havia superat i vivia en un centre residencial. Quan va acabar el curs em va convidar a dinar a la seva nova casa. Seguia fent tractament, però havia passat del centre residencial a un pis tutelat. Fa uns mesos el vaig veure dormint a l’entrada del metro de Plaça Catalunya.

Fa uns dies em van trucar per dir-me que un assentament, una nau industrial ocupada on vivien més de 100 persones, sobretot homes sudsaharians, s’havia incendiat i hi havia 50 persones que no tenien on dormir. Entre ells molts dels meus alumnes. Alguns van desaparèixer de les classes, d’altres van continuar estudiant o passant pel Punt d’Acollida. Al Baba, de Jamaica, el vaig veure aquella mateixa tarda. Havíem d’anar a l’Auditori a veure un concert de reggae. No sabia on dormir aquella nit i s’havia fet mal a la cama, però estava feliç perquè el sol brillava i tenia ganes d’anar al concert. Em va explicar que volia crear una associació per muntar un festival amb músics de Jamaica i fer un intercanvi amb músics d’aquí. Desprenia il·lusió i ganes de viure, sense cap preocupació per les seves circumstàncies. Al final, vaig aconseguir que aquella nit anés a dormir a una parròquia. Durant les setmanes següents es va allotjar amb alguns companys més al Centre Social Ocupat del barri.

Una setmana després, ens vam trobar al Baba a les festes del barri. Va agafar la guitarra per cantar versions de Marley amb el grup de música. El Mamadou, un altre dels afectats per l’incendi, em va explicar que havia marxat a Santa Coloma a casa d’uns amics, però aquella nit no tenia on dormir. Jo li vaig dir que aquella nit jo també dormiria al carrer, volia passar la nit a Plaça Catalunya, amb el moviment dels

indignats, que tot just acabava de començar. El Mamadou, que ja havia participat en diversos moviments socials a Saragossa, es va animar de seguida i em va acompanyar. Quan vam arribar, la plaça estava plena de gent i d'un ambient càlid i esperançador. Amb uns amics ens vam ficar com vam poder per assistir a l'assemblea. El Mamadou escoltava atentament i nosaltres li anàvem traduint. Va aixecar el cap i, en veure tota la gent asseguda, participant, va dir que mai havia assistit a un acte semblant. Finalment, ens vam estirar al bell mig de la plaça per passar-hi la nit.

Fa uns dies vam realitzar unes jornades amb tota la gent que treballa amb el col·lectiu de persones que habiten a les naus ocupades. Entre els participants hi havia molts nois dels assentaments. Al grup de formació va sorgir com a important la necessitat que tenen molts d'ells de fer alfabetització. En aquell moment, l'Ibrahima, molt encertadament, va comentar que la majoria viuen situacions tan precàries que necessiten treballar i buscar-se la vida. Han de veure la necessitat que existeix d'aprendre a llegir i escriure per seguir estudiant, però si a la formació no els donen eines directes per a treballar no continuen. Si fem un curs només d'escriure, sense donar recursos per a la feina, o que compensi d'alguna manera el fet d'assistir al curs i no poder treballar "els perdrem".

En aquell moment vaig pensar en tot els alumnes que havien passat per les classes uns dies i que no havien tornat. De vegades ens hem tornat a trobar al metro (quan anaven de camí a vendre bosses o CD); o al carrer (empenyent un carret i cercant ferralla); o a les festes que celebrem habitualment, ballant i rient quan senten un ritme africà.

13. En Roberto, busca una nova vida

En Roberto, de 33 anys i nascut a Salamanca, va decidir venir a viure a Barcelona fa dos anys. Ja feia uns mesos que es trobava en situació d'atur i no hi veia cap tipus de sortida. Ho va meditar molt, ja que, lògicament, li costava deixar enrere la família i els amics, però tampoc tenia res que el lligués de per vida a la seva ciutat. Així que un bon dia va comunicar aquesta decisió als seus pares. *Estás loco, ¿cómo vas a ir a Barcelona? ¿No ves que si no sabes catalán no encontrarás trabajo? ¿No oyes lo que dice la tele? Allí, si no hablas catalán, la gente ni te contesta por la calle. Además, con lo tacaños y lo cerrados que son, no harás amigos. Vas a estar muy solo. Espérate unos meses a ver si encuentras algo y si no ya te ayudaremos nosotros. Hijo, no nos hagas sufrir así...* En Roberto sabia que reaccionarien així i no en va fer cas. La decisió estava molt meditada.

Va arribar a Barcelona i de seguida va començar a buscar feina. Es va mirar un pis de lloguer i es va apuntar al gimnàs. No era gens fàcil trobar feina, però no es va desesperar. Va poder fer la seva vida quotidiana sense necessitar de parlar gens ni

mica el català. Si ell parlava en castellà a l'hora d'anar a comprar, se li dirigien en castellà. Així ho va comunicar als seus, que se'l creien, però amb reserves. Si ho diuen a la tele, per alguna cosa serà, continuaven pensant. Van passar els mesos i en Roberto, però, va decidir aprendre català per iniciativa pròpia, perquè va pensar que potser sí que li seria més fàcil trobar feina, també perquè veia cartells pel carrer i volia entendre què deien, i perquè havia fet uns amics catalans al gimnàs que li parlaven castellà però li ensenyaven algunes paraules soltes en català i li feia gràcia.

Quan va començar les classes li va estranyar trobar gent de totes les edats, uns que tenien estudis i d'altres que no, homes i dones, uns treballaven i d'altres buscaven feina com ell. Hi havia també gent de fora del país. Els deien els nouvinguts. Esperava començar amb lliçons de gramàtica, però la professora els va demanar que es moguessin per la classe, que se saludessin entre ells i demanessin com es deien. No s'ho esperava, la veritat. Fins i tot, li va estranyar força i al començament no li agradava gaire. Un dia m'ho va comentar, quan ja portàvem unes quantes sessions i ell havia perdut part de la seva inseguretat. Li feia molta vergonya parlar en català amb els companys i companyes del curs, li semblava que feia el ridícul barrejant paraules en català amb dicció castellana, amb paraules en castellà i en "catanyol", però es veia forçat per la dinàmica de la classe. No escrivien gaire. En poc temps en va aprendre prou per defensar-se una mica, tot i que li continuava fent vergonya parlar-lo al carrer i seguia utilitzant sovint el castellà.

No fa gaire me'l vaig trobar pel carrer i em va dir que havia trobat feina, no amb contracte indefinit, però almenys de moment en tenia per anar tirant. La seva família el va venir a visitar i el va veure satisfet amb la decisió que havia pres. Tenia amics i fins i tot una mitja parella.

14. L'Andreu, porter de discoteca

L'Andreu és jove però no adolescent. Ha decidit pel seu propi peu continuar amb els seus estudis inacabats. Va deixar l'institut "per problemes familiars" i va posar-se a treballar. Mai li ha importat gaire no tenir estudis. Ha treballat sempre en una discoteca. Bona vida. Fins fa un temps. Creu que "pot fer alguna cosa que realment li agradi a la vida". Vol entrar a un cicle formatiu, però no té la ESO ni cap titulació prèvia i per això ha decidit venir a l'escola d'adults.

Encara que està molt decidit a estudiar, no se'n veu capaç. Fa els deures de manera irregular. Sempre vol fer més del que realment fa, i es compara amb els seus companys. "Ells sí que aprovaran i no jo, jo sóc més lent i no tindrè temps a l'examen".

L'Andreu ha passat per moments familiars molt durs, i ha passat per una depressió, de la qual encara n'està sortint. Tot i així, té moments fluixos. Ho deixa notar a classe.

Canvis d'humor sobtats. És sociable, excepte els dies grisos. En aquests dies s'aïlla i a classe, s'encalla. Aquests dies, no vol sortir-se'n, no veu la diferència entre un adjectiu i un substantiu, entre un verb i un pronom. I això, l'enfonsa. Algun cop ha marxat a casa, mentre jo estava d'esquena ajudant a algun altre company. I ha tornat, al dia següent, alegre com si res no hagués passat a la classe anterior.

Això, però, no és un problema per seguir el curs. Per l'experiència al centre, sabem que les persones amb problemes de salut mental ens demanen que siguem més flexibles respecte a temes com l'assistència o haver de marxar de classe quan no es troben bé, ja que sovint venir no estant bé o no marxar pot fer que es trobin pitjor. Davant d'això potser el millor és donar a la persona la possibilitat de decidir què necessita fer i a la vegada recordar-li les ganes que tenim que segueixi venint quan ell ho decideixi, provant només una estona, si cal.

Amb l'Andreu he descobert la importància de fer un acompanyament personal amb aquests joves. Estar amb ell xerrant sobre el seu passat i el seu dia a dia, les seves expectatives i el seu futur, és igual d'important pel procés d'aprenentatge que està vivint, com parlar de classe, de dubtes, de l'examen. He estat intentant convèncer-lo de què és totalment capaç d'aprovar i tirar endavant. Tot i saber que d'això ningú no te'n pot convèncer. Això veritablement ho aprens quan ho experimentes.

15. Mimouna i Nadia, dues adolescents molt diferents

La Mimouna i la Nadia són dues germanes que van néixer i viure a Nador fins que van ser adolescents i el seu pare les va portar fa tot just tres anys. Primer, com moltes de les famílies marroquines que coneixem, va arribar el pare amb un visat de vacances. El pare treballava de taxista al Marroc, però cobrava molt poc i va decidir venir a Catalunya animat per familiars, amics i coneguts que ja eren aquí. Ells li deien que era fàcil trobar feina i estaria més ben pagat que a casa seva. Així que va venir buscant un futur millor per ell i la seva família. Aquí va trobar feina de paleta aprofitant el boom immobiliari que vam viure. Un cop establert, va reclamar la reunificació familiar i va portar la seva dona i als fills.

La Mimouna i la Nadia havien fet formació secundària al Marroc, però en arribar aquí la manca de coneixements de l'idioma no els va permetre accedir a estudis superiors. Per aquest motiu es van acostar al Centre per aprendre castellà. La Mimouna, com que era més gran, havia fet una mena de mòdul professional d'idiomes i ja tenia algunes nocions de la llengua.

Tot i que van arribar sense saber gaire castellà ràpidament el van aprendre. Va ajudar molt el fet que es trobaven en un grup amb altres noies del seu mateix perfil i totes elles tenien moltes ganes d'aprendre. Des del col·lectiu ens vam assabentar que hi

havia l'oportunitat que fessin un curs del Servei d'Ocupació de Catalunya de cuina. Aquest curs era adreçat especialment a dones immigrades i a més de les destreses professionals, es treballava l'acollida i es feia formació en català.

Van fer el curs i van fer les pràctiques corresponents. En finalitzar, la Nadia va optar per buscar algun altre curs de formació ocupacional. En canvi, la Mimouna volia seguir els seus estudis així que es va inscriure a l'escola d'adults i està estudiant el graduat en educació secundària (en català, és clar). Ja porta dos anys a l'escola d'adults i li va molt bé. El fet que la vinguda a un altre país on s'han d'aprendre dues llengües li hagi retardat una mica el seu recorregut formatiu no ha estat un fre per ella. És una noia amb uns objectius clars que lluita per aconseguir-los.

Les dues germanes partien gairebé de la mateixa formació però van optar per itineraris diferents, tant diferents com les seves maneres de pensar i ser: La Mimouna és molt tradicional, molt creient i porta mocador, a diferència de la Nadia que no porta mocador i té un pensament menys tradicional que la seva germana. Per la meva experiència el fet de portar mocador o no portar-lo no determina que la persona sigui més tradicional o menys, més oberta o tancada de pensament. El mocador pot ser fruit de costums arrelades, de les imposicions paternes o de les pressions de l'ambient, de la reafirmació d'una identitat que se sent rebutjada o de la resistència davant d'imposicions externes. Però portar-lo o no portar-lo no defineix el pensament en la seva totalitat, no és signe d'idees monolítiques. Com en tots nosaltres, amb mocador o sense, la forma de pensar i actuar mostra contradiccions quotidianes.

Però tornant al cas de la Mimouna i la Nadia, l'una segueix amb més fidelitat les tradicions i les creences del seu entorn, mentre que l'altra és més oberta a formes diferents de viure la vida.

16. En Tomàs, senzillament "el loco"

En Tomàs porta uns quants mesos venint a classe, viu al departament de psiquiatria del centre penitenciari, on va ingressar ja fa quasi dos anys, i com us podeu imaginar els delictes tenen molt a veure amb la seva malaltia, amb la seva manera de ser i d'estar a la vida.

Quan es va incorporar el primer dia a l'aula venia molt nerviós, tot i que ens coneixíem, ja que abans vaig anar un parell de vegades a psiquiatria per tal de parlar amb ell i explicar-li en què consistia l'escola i que estàvem fent. Recordo que em va saludar, es va girar cap als companys de la classe que ja es trobaven asseguts i va presentar la seva "carta de identidad": - Hola, buenos días, soy Tomás, estoy en psiquiatría i soy esquizofrénico desde los 15 años.- No diré que em va impressionar ja que no era el primer alumne que venia d'aquest departament ni amb "dictàmens" psiquiàtrics, però

si que he de reconèixer que era el primer que es presentava aportant tanta informació i tan personal el primer dia i davant del grup, potser una mica per justificar les possibles dificultats que preveia trobar o potser perquè el fet que tothom ho sabés en part el tranquil·litzava.

Durant els primers dies em vaig dedicar més a ell, l'observava en moments de treball, li preguntava constantment i al final de la classe intentava recollir la seva opinió de la sessió. Intentava sobretot detectar els primers indicis de nerviosisme que demostrava quan no acabava d'entendre alguna cosa o no li acabava de sortir. Si en aquells primers moments jo podia apropar-me, estar amb ell i ajudar-lo, el tema no anava a més. Ara penso que és curiós però de manera natural aquesta funció meva la van assumir, inclús amb més èxit, alguns alumnes de la classe, la qual cosa em facilitava poder estar un altre cop amb plena disponibilitat per a tots.

Va ser molt i molt important el treball de reconeixement amb la resta del grup, sobretot les primeres setmanes, en algun cas amb xerrades informals i individuals amb algunes persones una mica més reticents a entendre i acceptar les diferències dels altres, i ser capaços de pensar en les pròpies. Penso que, malgrat tot, no vaig ser capaç d'arribar a tots i fer entendre la singularitat i potencialitat d'en Tomàs; recordo un parell d'alumnes que es negaven rotundament a treballar amb ell o a seure a prop, per tant, després d'alguns intents fallits, vaig optar per evitar els conflictes a l'aula i deixar que es mantinguessin al marge. Encara ara no sé si vaig optar per la millor opció però el que sí recordo era l'ambient tens i desagradable que es creava a l'aula (i sobretot per a en Tomàs per la part de protagonisme que involuntàriament tenia).

En Tomàs és participatiu i li agrada molt parlar, tot i que a vegades no del tema que toca. Això no té més importància si no hi ha alumnes que li responen de males maneres o amb somriures per les seves aportacions. El que tenia clar és que això no ho permetria. En poc temps, el comportament de la resta d'alumnes amb ell (tret d'aquells dos) va ser de normalitat i em consta que en Tomàs ho va agrair. Un fet significatiu que va ajudar força va ser descobrir que en Tomàs era força bo en matemàtiques i a més a més també entenia i parlava amb fluïdesa el francès (per qüestions familiars). Aquests dos aspectes li van aportar un reconeixement dels companys.

La veritat és que no és habitual que parlin de la seva malaltia, normalment prefereixen amagar-la davant del grup, tot i que a la presó els espais d'intimitat i confidencialitat són gairebé nuls i per tant crec que en Tomàs va optar, molt intel·ligentment, per avançar-se a les possibles preguntes dels seus companys. En tot aquest temps crec que en Tomàs ha trobat un bon espai on es troba còmode tant amb els companys com amb mi. Un espai de certa tranquil·litat, on sentir-se reconegut i valorat. Un espai on pot ser un més sense la necessitat de ser el "trastornat", "el boig", o "el desequilibrat". Un

alumne més, amb les seves pròpies dificultats i limitacions però també amb les seves habilitats i capacitats, i per què no, manies. Un lloc on pot ser senzillament en Tomàs.

La seva assistència és una mica irregular ja que són molts els dies que per un motiu o altre no es troba amb forces o amb ganes de venir. A vegades passa per períodes emocionalment inestables, però torna a l'escola quan es troba millor ("compensat" en termes psiquiàtrics). Amb ell sóc més flexible amb les assistències, sobretot l'ànimo a venir i l'explico el que tinc preparat per avui o com ens ho vam passar ahir. La veritat és que algun cop l'he convençut de venir a classe i no se n'ha penedit.

Hi ha molts dies que a classe té dificultats de concentració, d'atenció o de memòria, però no més que la resta d'alumnes que, com no pot ser d'una altra manera, tenen el seu cap i els seus pensaments col·lapsats per les preocupacions que comporta el viure apartat, aïllat i sense llibertat. Penso que els moments més profitosos per tots (depressius, bipolars, psicòtics, esquizofrènics, neuròtics, i també els que encara no estem "diagnosticats" amb res) és quan ens sentim reconeguts per la resta de companys, quan en un treball en grup ens valoren la feina que hem estat capaços de fer i ens agraeixen els esforços i la implicació, no només pel nostre propi aprenentatge sinó i sobretot per l'aprenentatge que hem estat capaços de provocar en els altres, els companys.

Quan sentis que els alumnes tenen sentiment de pertinença al "grup", quan les col·laboracions permeten obrir espais nous de confiança, quan bromes i somriures són habituals a l'aula, ... llavors la incertesa sobre les pròpies capacitats desapareix i ens girem a mirar nous horitzons i noves possibilitats.

En definitiva, el que més m'ajuda a plantejar o preveure les sessions com a docent no és conèixer el "diagnòstic" de l'alumne, la medicació que pren, la situació psíquica actual, l'historial psiquiàtric,..., tot i que són coneixements que ajuden a situar-me, sinó el que en realitat em dona eines per pensar l'aprenentatge és conèixer amb què o amb qui se sent més a gust, quins treballs li costen més, com es troba d'ànims, què li provoca més ansietat, amb què és molt hàbil, per això hem d'estar disponibles, oberts, atents i en alerta permanent per tal de captar amb sensibilitat tots aquells elements que conformen la "constel·lació" pròpia, individual i única de cada alumne i que ens "guiaran" en la gestió de l'aula dia a dia.

Possiblement tots som una mica antisocials, ansiosos, psicòtics o tenim algun trastorn de personalitat, però en cap cas ha de comportar un situació de no aprenentatge sinó potser el que ens hem de plantejar és un altre aprenentatge, una altra manera de fer docència, aquella que provingui d'un ensenyament que tingui en compte sobretot l'aprenent, les seves característiques i diferències, els seus interessos i possibilitats, els seus gustos i maneres de fer, per tal de significar, fer canviar, construir, o

senzillament provocar qüestionar-nos el que fem, el que som o allò que sabem,.... que el nostre ensenyament pugui deixar un residu en tots i cadascun dels aprenents.

17. Nèstor, l'aprenent sense fi

El Nèstor és un home que just deu arribar a la cinquantena. Porta gairebé trenta anys treballant d'electricista. "No sóc electricista, argumenta ell, sóc instal·lador elèctric que és ben diferent". A classe, però, se'l coneix com "l'electricista".

Està als cursos de preparació per la prova d'accés a cicles formatius de grau mitjà perquè necessita tenir un carnet d'instal·lador elèctric amb una formació reglada mínima. Ell des del primer dia t'avisava que ve a classe, "per fer feina". Sempre s'asseu a primera fila i porta els deures fets. Inclús t'entrega el material extra que no cal fer. "Jo de petit era ben trapella. No em reconeixeries. Mai feia cas als professors i sempre anava a la meua".

Sí que el puc reconèixer, però encara conserva una mirada viva, amb uns ulls sempre alerta. Es nota que ha estat tota la vida un home inquiet i una mica inconformista. Sempre busca un segon sentit als arguments i aprenentatges que es donen a classe i fa reflexionar als més joves amb els seus qüestionaments provocadors. És ràpid i llest i l'aprenentatge reglat li és relativament fàcil.

A dies, però, se sent decebut del grup. "No em pensava que aquí em trobaria amb canalla d'aquesta d'edat on el que sembla que vinguin a fer és fumar porros i passar la tarda. Vénen obligats i això es nota. Jo no estic per perdre el temps, vinc a treure la millor nota possible a la prova d'accés. La continuïtat de la meua feina depèn d'això. Però a ells sembla no importar-los".

El Nèstor ha apadrinat a un noi jove. Sempre s'asseu al seu costat i l'anima a seguir les classes. Quan té dubtes l'ajuda i s'ha generat una simbiosi molt profitosa per ambdós. El Nèstor té la oportunitat d'explicar el que ha après a classe, i el Marc té la sort de tenir un bon mestre i aprenent al costat. No sempre és així, però. A anglès es gira la truita i és en Marc qui - amb menys paciència - l'ajuda tímidament a seguir les classes. La veritat és que de vegades gaudeix molt com a professor, observant la simbiosi que es dona a la classe. Identificar-la i fomentar-la és un bon aprenentatge.

Tot i així, de vegades, el Nèstor no entén que s'hagi d'invertir temps en dinàmiques per fer reflexionar als nanos sobre la convivència i l'establiment d'unes normes a classe. Ell ve a fer temari i qualsevol cosa que se'n surti del temari, és una pèrdua de temps per a ell. De moment estic intentant que el grup surti de la individualitat i generi un sentiment de grup, on sempre és més fàcil cert tipus d'aprenentatges. El grup, però, és heterogeni en edats, habilitats i especialment en necessitats i expectatives. I per això

és probable que encara no hagin arribat a aquell punt tan fructífer on el sentiment de pertinença a un grup i la col·laboració mútua et fan multiplicar els aprenentatges.

18. En Hans, una estada intensiva de formació

En Hans és alemany. Aparenta tenir uns trenta anys. Treballa en una empresa alemanya que els dóna una setmana a l'any per formació. A Alemanya aquesta pràctica és habitual, pel que em comenten. Com molts companys seus prefereix no agafar les vacances de formació un any i ajuntar-les amb les de l'any següent. Així, doncs, ja tenim el Hans a la "meva" acadèmia fent una estada de dues setmanes a Barcelona per aprendre espanyol de forma intensiva, tres o cinc hores diàries, amb deures per les tardes, - no te n'oblidis! -, que normalment els farà.

Els dos primers dies en Hans i els seus companys alemanys, majoria dintre del puzzle centre i nord europeu de l'acadèmia, es comporta com els estereotips regeixen. Serios, rígid, disciplinat, metòdic, fred des dels meus paràmetres perceptuals, superpuntual (o *clock*, li diem), sense fallar ni un dia – ni el dia que portava una ressaca monumental -, ordenat i exigent. Ja que està pagant, diu, l'acadèmia ha de respondre. Hi ha gent que arriba a l'acadèmia com qui arriba a un restaurant: *"jo vull aprendre el subjuntiu"* T'agafen ganes de cridar: "Atenció, cuina, una de subjuntiu".

Com molts altres, en Hans no parteix de zero. A Alemanya ja havia començat a estudiar espanyol i per tant m'està comparant constantment amb el seu professor d'allí, m'avalua a cada moment: "és que el meu professor em va dir..." Ha après o assimilat lliçons sovint de forma parcial o errònia que cal reordenar. *"La casa es cerca del metro"*. No, *"la casa está cerca del metro"* A partir d'una gramàtica normativa ensenyada durant molt de temps – i fins i tot ara, com constato -, fa servir, per exemple, criteris de permanència que no sempre regeixen l'ús de l'espanyol. Et diu en un espanyol que he normalitzat: *"Si la casa es permanente y el metro es permanente tengo que utilizar "ser" y no" estar"*. En Hans ha après normes gramaticals, les ha memoritzades, les repeteix mecànicament, em rebutja el que li estic explicant. Ja que l'acadèmia està a prop de la plaça Universitat els dic en broma, "la facultat de Matemàtiques és al carrer del davant".

Intento qüestionar les seves afirmacions, no des de l'autoritat de la professora, sinó des dels arguments, des de la reducció a l'absurd de les seves propostes, posant exemples. *"La classe de hoy está aburrida"*. *"No, tú estás aburrido, la clase no puede estar aburrida, puede ser aburrida. Pero no porque tú estés aburrido, la clase está aburrida"*. Haig de reconèixer que tant la distinció entre "ser" i "estar", els verbs irregulars i el temps verbals fan molt la guitza a l'aprenent d'espanyol... i al professorat. També em deia els primers dies, *"los finlandeses están serios"*. *"¿Ah, sí?,*

¿están serios?, ¿por qué están serios?, ¿qué les ha pasado? Els impressiona que per comptes de corregir, qüestionis, per portar-los a descobrir l'ús correcte de la llengua i d'una gramàtica comunicativa o cognitiva. *"Ser buena i estar buena no es lo mismo"*. A aquest tipus d'estudiants els agrada pensar i sovint avançar-se en l'estudi de les lliçons per no quedar-se amb el cul a l'aire quan preguntes o fas converses a la classe.

"Quieres que vosotros vayais a la playa". Intentes esbrinar quina regla està aplicant per produir aquesta frase. Igual ha entès que el subjuntiu s'aplica sempre quan canvies de persona com, per exemple, *"Quiero que me compres un vestido"* Hi ha moltes situacions en què l'extrapolació de la regla produeix errors comunicatius.

He encapçalat el paràgraf anterior descrivint els dos primers dies d'en Hans a l'acadèmia, perquè amb les companyes parlem de "l'epifania del tercer dia", fent servir un terme de ressonàncies bíbliques gravats durant la nostra infantesa. El dimecres de la primera setmana tot canvia. T'han comparat, t'han pres la mida, han valorat el teu respecte vers les seves persones demostrat en nombrosos detalls, han avaluat els teus coneixements amb relació a allò que havien après i han tret un saldo positiu a favor teu, he passat també el filtre emocional, i me'ls he guanyat! El grup ha pres consciència de grup i amb ells també en Hans. De l'esquerp exigent passa a ser una persona propera, simpàtica, enrotllada, receptiva vers els professors o les professores. Faig servir aquí el plural, perquè és una situació generalitzada a l'acadèmia. En Hans, i la classe en general, funcionen distesos a partir d'aquest dimecres, confiats – "el que em diguis m'ho creuré" –, però exigents. No et permeten baixar la guàrdia ni a partir de "l'epifania del dimecres", i quan per primera vegada pretens fer simulacions – *"vamos a hacer teatro"* – et miren amb una cara..., "hem vingut a aprendre i no a perdre el temps".

Al començament es tallava quan havia de parlar. Si no sabia una paraula fullejava impacient el diccionari o la deia en anglès. Ah, deixeu-me explicar una altra característica tipus! Són una mica reverencials amb l'anglès. *"En la mañana"*. *"No, por la mañana"*. *"Pero en inglés se dice in the morning, y en alemán..."*. *"Me parece muy bien, pero como estás aprendiendo español no nos afecta, en español es por la mañana"*. A vegades, ell i els altres companys i companyes passen a l'altra riba, a la idea que en espanyol tot s'hi val, que no hi ha normes gramaticals i d'ús. Vénen amb normes apreses de forma rígida i ara es troben que, en part, els seus dogmes gramaticals es van desmuntant de mica en mica.

Com a tot arreu tenim problemes de nivells. Em repeteixo a mi mateixa un mantra: "qualsevol grup humà és heterogeni i, per tant, haig de programar per a l'heterogeneïtat i no per a una homogeneïtat inexistente, que només té vida en el *desideratum* imaginat de molts professionals de l'ensenyament". De totes maneres, una organització més bona de l'acadèmia podria evitar certs desnivells poc operatius.

Però ja se sap que a l'acadèmia el compte de resultats pesa en les admissions. Com he dit, en Hans va venir amb un cert nivell. Es queixava que estàvem repetint. En general, es queixen més els que creuen que tenen un nivell més alt que els altres: *“A mí ya me han explicado el indefinido y el imperfecto”*. *“Si ya lo sabes, ayuda al de al lado”*. Com que m'he guanyat la seva confiança em fa cas. Llavors s'adona que no ho fa bé, que ajudant practica, es fa conscient dels seus errors i aprèn molt més.

No sempre me'n surto. Amb en Hans vaig fracassar quan explicava els verbs que regeixen preposicions. M'ho vaig estudiar bé perquè ja no ho tenia present. Portava la lliçó ben apresada, però el *“ir con”*, el *“ir a”*, el *“ir contra”*, el *“ir en”*,... va ser superior a la meua capacitat pedagògica. Tot i que recordo que un altre company seu semblava que li deia en alemany, *“però si en alemany és igual”*! He de reconèixer, no obstant això, que el company va ser més afortunat que jo. Amb ell el va entendre. Amb mi no hi havia manera. Ja passa.

19. La Lena i la Marit, a l'aventura

La Lena té uns setze o disset anys. No és que hi hagi gaires adolescents a l'acadèmia, però alguns, com la Lena, hi són. Va venir pressionada per la seva mare a fer una estada de dos mesos durant les seves vacances. Era una aventura que ella no havia escollit, però no deixava de ser una aventura. Normalment els estudiants estrangers quan arriben saben dir *sangría, paella, hola i adió, me gusta el sol*,...La Lena no sabia res d'espanyol. Res de res. Cal tenir empenta, vaig pensar, per venir sense entendre ni parlar-ne gens. Clar que amb l'anglès podia defensar-se. Aquest desconeixement de l'espanyol la va fer trobar-se en inferioritat de condicions des del primer minut de la classe, però ho va superar i va començar força bé.

Però tot d'una es va estancar. Venia a classe però no avançava, ni li veia sentit al que havia d'aprendre: *“otro pasado, otro pasado, si ya hemos hecho el indefinido!”* entenia jo en el seu balbucejant espanyol. Al cap de tres setmanes em va demanar repetir, encara que al meu entendre no ho necessitava. Amb exercicis acotats ho feia bé, però si els deixaves una mica oberts, arronsava les espatlles i deia amb un somriure no ho sé fer. Fins i tot va començar a faltar alguns dies a classe. Vaig pensar que havia començat a recordar les amigues que havia deixat a Noruega i que el rebot que portava començava a ser de l'alçada d'un campanar, però, per una altra banda, semblava haver acceptat la seva nova situació d'estudiant forçada.

La vam canviar de classe i de seguida va fer un clic. Ben aviat vam descobrir el problema. A la classe anterior no tenia bon rotllo amb la resta i per això es va tancar. Allò que deia abans sobre la importància del filtre emocional i afectiu. A la nova classe es va trobar amb una finlandesa, la Marit, una mica més gran que ella, que a Sudàfrica

feia classes de no sé què i que venia a fer el subjuntiu! No us estranyi, quan ja han fet el passat volen fer el subjuntiu, sí o sí, com si fos un altre grau. La Marit sabia molta gramàtica, però era molt tímida i no dominava la llengua oral. Era la típica “alumna diccionari” que si no té la paraula exacta no parla fins que la troba i, sovint, quan la troba, fa servir un mot polisèmic que no correspon, o l’infinitiu “indi” del verb.

Però torno a la Lena. S’havia avingut molt bé amb la Marit i entre això i el fet de repetir coneixements va començar a produir. Tant la Marit com la Lena eren força obertes personalment. Una mica tancades, en canvi, quant al concepte d’una bona classe. Quan fèiem simulacions per estimular el llenguatge oral o un joc d’endevinar un personatge o una descripció de fotografies, no tenien sensació d’estar fent classe fins que no començava la gramàtica pura i dura. Com si no fos més difícil preparar unes activitats dinàmiques i animades que no pas una classe purament explicativa i passiva.

20. Juanita, la lluita per l’autonomia

La Juanita és una dona vídua amb dos fills; una filla i un fill que viu a Rússia. Té 65 anys i fins ara ha estat treballant en una fàbrica que elabora peces de roba de pell. Ha treballat molts anys a la mateixa fàbrica, però no sempre fent el mateix. En un principi la seva feina era estar a la cadena de producció però després de passar una època en què l’empresa va fer molts acomiadaments, la Juanita es va quedar de senyora de la neteja.

És una dona amb un gran esperit de lluita. Ens explicava un dia que ella quan ja tenia els fills una mica grandets volia anar a treballar per aportar diners, sortir de casa i tenir altres cercles d’amistats. Però el seu marit només li posava pegues a tot i no volia que hi anés. Li deia que a on havia d’anar ella, que on havia d’estar era a casa, que ell ja portava suficients diners. Quan va conèixer l’associació on ara ve a classe per altres conegudes que venien i va voler assistir-hi, també es va trobar amb la negativa del seu marit: *“ja has fet tard, on vols anar a estudiar a la teva edat?, això és cosa de joves”*. Sovint tampoc la valorava i, fins i tot, no li era grat que altres persones valoressin i alabessin el que ella feia. La Juanita sentia que els seu món es feia petit i que tots aquells espais on el seu marit no era protagonista li eren negats, o com a mínim li intentaven negar. Ens explicava que sovint li deia al seu marit: *“al final, si por ti fuera, mi mundo seria una baldosa del suelo dónde sólo me caben los pies”*. Però tot i els moments difícils, les discussions, els retrets i el mal humor del seu marit la Juanita no va deixar de lluitar per la seva llibertat i pel que ella volia i sentia que havia de fer. Ella va mantenir el seu matrimoni. A d’altres dones del col·lectiu la lluita per la seva autonomia com a persones les ha portat a la separació.

Ara la Juanita a l'Associació és una dona amb molta iniciativa i empatia amb la gent i amb les seves companyes. Va arribar a la classe de neolectura amb moltes ganes de millorar els seus coneixements i d'obrir la seva ment a tot allò que per a ella era desconegut. Aquest fet, tot i que pot semblar que tothom arriba amb una ment oberta, no sempre és així. Moltes de les persones que s'apropen el que volen és millorar i ampliar habilitats lectoescriptores, matemàtiques i culturals, és a dir, més centrades en coneixements acadèmics i lingüístics. D'altres demanen habilitats determinades, plàstiques i artístiques, trobar espais de relació o domini de noves tecnologies (accés i tractament de la informació digital, internet, pintures diverses, tallers d'expressió corporal o ball). Totes aquestes competències i habilitats són molt convenients per a la persona, però sovint es deixen de banda les competències personals com l'autonomia i la iniciativa personal o les centrades en la convivència, la ciutadania comuna o el respecte al medi ambient. Aquestes últimes no solament són convenients sinó que són essencials per molts i moltes de nosaltres que pensem que l'educació és una de les bases per a la transformació social i per millorar el món en el qual vivim, el nostre dia a dia.

La Juanita, tot i no haver pogut anar molt a escola quan era petita, té una capacitat innata d'anar més enllà en els seus pensaments i reflexions que no només allò evident. Aquest fet es va fer més notori a la tornada d'un dels seus viatges a Rússia per veure el seu fill i la seva família. Quan va arribar a l'aula tots els companys volien saber com li havia anat en un país tan llunyà per a nosaltres i ella no es va quedar només en els tòpics, sinó que va saber fer-nos arribar un relat crític i proper de la realitat social i econòmica a partir de la gent amb qui havia conviscut al barri on viu el seu fill.

Tot plegat em fa pensar com són d'importants les històries personals de cada un dels nostres alumnes i que és certa l'afirmació que tots constantment podem aprendre alguna cosa dels altres i tots podem ensenyar alguna cosa als altres.

21. Carme Raichs: creativitat, energia i vida a través de la paraula

La Carme va aparèixer un dia a l'aula d'informàtica de la mà d'una companya, una senyora que ja assistia a les classes. Me la va presentar i de seguida ella em va explicar que feia servir l'ordinador per escriure però que volia aprendre a fer algunes coses que se li feien molt complicades. En aquell moment estava iniciant, sense saber-ho, una amistat amb una persona que a dia d'avui és un exemple de vitalitat, creativitat i optimisme, i un dels millors regals que m'ha donat la meva experiència docent. La Carme va començar a venir un parell de dies per setmana i de seguida em vaig adonar que no estava al davant d'una personalitat corrent: perfeccionista, curiosa, sempre amb el somriure al rostre.

De mica en mica va anar agafant confiança i em va començar a mostrar la seva feina; i de cop i volta, em sentia petit, molt petit, al costat d'aquella dona que malgrat les seves dificultats amb el Powerpoint era una escriptora consumada amb una imaginació i una capacitat creativa que enriquirien la meua vida per sempre. La Carme ha publicat nombroses obres literàries, especialment poesia: *Un tomb pel temps*, *Recull de pensaments*, *Poemes a tres temps*, *Mosaic poètic* i *Blau*, entre d'altres. Recordo que sempre arribava a la classe amb alguna nova pregunta... "Gabri, m'has d'explicar com es fa això" i dia rere dia jo li donava un cop de mà amb l'ordinador i ella em mostrava les històries que portava al cap i la seva particular visió del món, la visió d'un esperit inquiet, amb una ment d'infant que no para d'imaginar i crear coses... sempre de color blau.

Aquesta santboiana nascuda a Agramunt ja no és una alumna, ara és una amiga, i continuem aprenent l'un de l'altre, especialment jo d'ella. Ha guanyat nombrosos premis literaris com ara la Flor Natural dels Jocs Florals de la Tardor que atorga la Generalitat de Catalunya, però sempre diu que encara té molt per aprendre. A més d'escriure, col·labora al programa de ràdio "La vida a cierta edad", organitza tertúlies poètiques cada dimecres a la biblioteca, i també publica, amb una mica de la meua ajuda, poemes i reflexions per un envelliment actiu a un bloc. Ha hagut de deixar de fer les classes de poesia que donava per a gent gran, l'edat no perdona, diu, però ja m'agradaria tenir la meitat de la seva vitalitat d'aquí a 30 anys.

Aquestes són les seves paraules al voltant de l'experiència en l'ús i aprenentatge de les TIC: Avui, la tecnologia no és cap misteri per a la gent gran, tot i que ens deixa esgotats. Estem entrant en un temps en què els jubilats ens expulsem les pors –de la ignorància- de fer cursets per aprendre a saber nedar en aquest immens mar de la xarxa informàtica que ens permet –des de casa, des dels casals o associacions i també des de les biblioteques- entrar en aquest fascinant món d'Internet. I per cert, no ens cauen els anells per preguntar qualsevol dubte que tinguem als nostres néts. Aquests vailets, petits professors de la més moderna tecnologia informàtica.

El col·lectiu de la gent gran hem fet un pas de llebre en no voler quedar-nos enrere, tot el contrari, volem estar al dia! Prou sabem tots, que cada nova etapa serveix per enriquir els nostres coneixements mentre donem agilitat a les mans –per manejar del teclat- també traiem la pols a la ment, tot encertant i equivocant-nos en aquest aprenentatge; deia l'àvia sempre: fent i desfent la gent aprèn. I amb el procés adequat cada un de nosaltres, avui amb Internet, tenim una eina de comunicació. A la gent gran se'ns eixamplen els horitzons i se'ns obren les portes a tots els països del món.

Si encara hi ha entre el col·lectiu de la gent gran algú que està dubtant a aprendre aquesta tecnologia de la informàtica, des de la nostra web us animem a què ho feu, encara que al principi ens esgoti, i no ens val la frase: ja he fet tard! Si un vol, mai no

fa tard. El col·lectiu de la gent gran, tenim veu, il·lusions i ganes per a ser part de la societat. Jubilats no vol dir acabats, tot el contrari; tenim molt a dir, molt per fer en el temps de la nostra tardor. Per això, el primer pas, és fer un bon reciclatge de nosaltres mateixos, el segon pas és saber estimar-nos, a nosaltres, per fer créixer l'autoestima, per així, poder estimar als altres sense cap perjudici i, el tercer, treballar amb totes les nostres forces per un envelliment actiu, digne i positiu, sempre, amb el poder d'un bon diàleg: escrit o bé parlat. La comunicació és vida! Fora les pors i aprèn informàtica, que ens fa les neurones més joves!

Breu ressenya professional dels membres del grup de treball i de les col·laboradores

Xavier Aranda Nicolas

Des del 1991 està vinculat a la formació d'adults en centres penitenciaris. Actualment és director docent i professor al CFA Jacint Verdaguer de la presó Model de Barcelona i professor associat al Departament de Didàctica i Organització Educativa de la Universitat de Barcelona.

Eva M. Bayarri Verge

Tècnica de Normalització Lingüística del Centre de Normalització Lingüística de les Terres de l'Ebre (CPNL) i coautora del material *Xerrameca*, adreçat a l'alumnat de català poc o gens alfabetitzat dels nivells Inicial i Bàsic.

Ferran Bolós i Martínez

Educador de vivències i de sentiment, tot i que no de formació. La seva vocació és el treball educatiu amb els joves, especialment, aquells amb més dificultats. Ha viscut al Marroc i en diverses ciutats de Catalunya i Andalusia. Postgrau en Estudis Africans pel CSIC. Ha treballat en centres oberts i en cooperació internacional. Ha estat voluntari de diverses organitzacions no lucratives d'àmbit socioeducatiu. Actualment és director titular d'un centre obert d'atenció a infants i adolescents en situació de risc.

Meri Chiné Labrador

Educadora Social i Integradora Social. Experiència laboral en l'àmbit de l'atenció a la infància i l'adolescència en risc i en el treball amb col·lectius de població amb dificultats especials d'inserció. Actualment, treballa com a educadora social en el Centre Obert "Eixample" i és col·laboradora des de l'any 2004 a l'associació Espai d'Inclusió i Formació del Casc Antic (EICA); entitat en la qual ha estat Coordinadora del Projecte Ta-axira: projecte d'educació integral amb joves MMNA (Menors Migrats No Acompanyats).

Mònica Díaz García

Dissenyadora Gràfica i Mestra d'Educació Primària. Des del 2003 vinculada a associacions de formació d'adults, com a treballadora i com a col·laboradora, a l'Associació Cultura Viva i al Col·lectiu Suma de Sant Boi de Llobregat.

Mireia Escobar Calzada

Llicenciada en pedagogia per la Universitat de Barcelona. Master en “Menors en Situació de Desprotecció i conflicte Social a la Universitat de Vigo. Actualment treballa d’educadora especialitzada a Save the Children i coordina el projecte de joves Ta-Axira d’EICA, en el que està vinculada des del 2010.

Alfons Formariz Poza

Mestre d’educació de persones adultes. Professor de l’assignatura “Alfabetització i Educació Bàsica d’Adults”, a la Diplomatura d’Educació Social de la URL (1993-1996) i de les assignatures “Educació d’Adults” i “Formació Permanent” a la UB (1996-2006). Secretari del Consell Assessor de Formació de Persones Adultes de la Generalitat de Catalunya (1993-2007). Col·laborador d’EICA.

Victòria dels Àngels Garcia Anguita

Vinculada a l’educació de persones adultes des de l’any 1974. Mestre de la Generalitat del 1983 fins a 2008. Professora de l’assignatura d’Educació Permanent des de 1995 fins al 2000 a la Universitat Ramon Llull. Professora del postgrau d’“Educació d’Adults” de la UAB des de 1989 fins al 1993 i del Màster d’“Educació de persones adultes” de la UB de 1990 a 1993. Col·labora amb EICA.

Gabriel González Carrillo

Formador en temes TIC per a col·lectius en risc d’exclusió, vinculat al programa Òmnia del Departament de Benestar Social des de l’any 2001, primer a Marianao i després a la Fundació Esplai. Actualment compagina la seva tasca com a formador de professionals en l’àmbit social i pedagògic amb l’elaboració de continguts i la tutorització a formacions en format e-learning i b-learning, i el treball en l’àmbit d’aplicació de la tecnologia per a la millora de la qualitat de vida de les persones amb discapacitat.

Marta Martínez Ripoll

Llicenciada en Filologia Catalana per la Universitat Autònoma de Barcelona. Diploma de capacitació de professora d’espanyol per a estrangers a International House Barcelona. Curs de postgrau Educació i Immigració per la UOC. Treballa al Consorci per a la Normalització Lingüística de Barcelona. També ha treballat en escoles de secundària i en la correcció i traducció de textos orals i escrits.

Bep Masdeu Asperó

Mestre d'educació de persones adultes, ha impartit els crèdits de "Sociologia de l'educació" i "Alfabetització i educació de persones adultes" a la Universitat de Barcelona, ha estat director de l'IES Llobregat de l'Hospitalet de Llobregat i ha participat com a ponent en cursos de formació dels equips directius dels centres de secundària. Col·laborador d'EICA.

Natalia Núñez Gimeno

Llicenciada en Ciències Ambientals. Màster en Formació de Persones Adultes (UAB-UB). Ha estat col·laboradora a EICA, al CFA La Concòrdia (Sabadell) i al programa de formació a persones preses de Can Brians. Ha treballat de professora d'adults a l'escola Maria Saus de Canet de Mar.

Isis Sainz Planas

Diplomada en educació social, especialitzada en educació d'adults. Ha treballat i col·labora a l'Escola d'Adults de la Verneda, així com en d'altres entitats i projectes d'acció social i de desenvolupament comunitari. Actualment coordina els cursos de llengua d'Apropem-nos.